Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 14 НОЯБРЬ, 1987 ШУ. ★ № 137 (7483). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО

12 ноябре хиннача аргІанарча заседане Политбюрос итог йир Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 70 шу дизарца ювзаенна чакхъяьхача мероприятеш. Цу деша хьакъехьа тІанийцача соцам тІа белгалдоакхх, юбилейни торжестваех йоккхагІйола политически событи хинналга, цар къаьгга хьахьекхар советски халкъа духовни дог-уйла чІоаггІа айенна хилар, Коммунистически партена гонахьа из айхха кхотаденна долга, дІахьалхашкахьа ухалга сихдара, перестройкана, вай общества вахара деррига доакъош эргадахара тІаберзабаь никъ чІоаггІа цо хьаллоацаш хилар.

Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизар дездаро хьахьекхар КПСС а Советски пачхаьалкхе а дунен тІа йоккха авторитет йолаш хилар, СССР-е чакхйоаккхача перестройка идеяша а цун леламо а дунен общественноста теркам тІа-тІа дукхагІа тІаувзалга, машара а социальни прогресса а тІехьа лоаттабеча къовсаме вай мохк керттера лоархІам болаш хилар.

Белгалдаьккхад, торжественни заседане М. С. Горбачева яь «Октябрь а перестройка а: революци дІахохьош я» яха доклад парте беча беррига балхан советски общества вахарай принципиальни политически лоархІам болаш хилар.

Доклада тІа революционни диалектика, творчески марксизма-ленинизма позицеш тІара кІоаргга йовзийт исторически опыт, мохк а дуне а дегІаахара керттера проблемаш массе оагІорахьара йийцай. Цо тешал ду парти политически денал а моральни низ а болаш хилара, хьахинна яьннача теоретически догмаш тІарей стереотипаш тІарей цІенхаштта довлара никъ хьех, Іилма а практика а дегІакхувлача керда наькъаш творчески лехара стимулировани ю цо. Доклада тІа я перестройкана, Лаьттан тІа чІоагІа машар оттабара тІаберзабаь КПСС генеральни никъ чакхбаккхара корта бола программа.

Политбюрос хьалхадоакхх, партийни, советски, боахама органий, профсоюзни а комсомольски а организацей теркама юкъмоттиге латта езараш перестройка кхел къоастаеш йола керттера проблемаш, — общественни вахара демократизаци елга а радикальни экономически реформа а йолга. Белгалдаьккхад, политически а организационни а мелал, кІезига йоацача партийни комитетий а цар кулгалхой а инициатива ца хилар цІенхаштта дІадаккха дезаш хилар. Из деча хана бизазгІа пайда эца беза XIX Еррисоюзни партийни конференцена кийчо ярах.

Социалистически пачхаьалкхенашцара гІулакхаш ма могга дегІакхувлара, 1986 шера ноябре Москве хиннача СЭВ-а членаш долча мехкий вежарашха йолча парте кулгалхой балха вІашагІкхетаре чІоагІъяьча принципай ларда тІа царца цхьана леладу гІулакхаш кІоаргдара КПСС-о лаьца никъ нийса болга хьехьекхар Октябрьски торжестваша.

Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизар дездеча дакъа лаьцача партей а боламий а викалий вІашагІкхетара Іалаьмате боккха лоархІам бу Политбюрос. Парте XXVII съездо белгалбаьча принципиальни наькъага хьежжа, дІакхайкадир коммунистически а болхлой а, революционно-демократически, социалистически, социал-демократически а лейбористски а партешца, дукха нах чубоагІача демократически организацешцей боламашцен гІулакхаш леладара КПСС тІехьа йолга. Дунен общественни мнене, прогрессивни политически теченешка хинна лоархІаме хувпамаш белгал а даьха, вІашагІкхетаро никъ хьабийллар аьрдехьарча дунен халкъашта юкъерча низашта юкъе шерра дІалог яра, керттерча даькъе тІема кхерам дІабаккхара, адамлен юкъара кхыйола кардинальни проблемаш къоастаяра а еш, царна юкъе контакташ вІаштІехьъяхара.

Октябра юбилейца дувзаденна Москве хиннача партей а пачхаьалкхений а цхьаболча кулгалхошца хиннача советски кулгалхой вІашагІкхетарехи къамаьлехи хьахиннараш къоабалдир Политбюрос. Дувцар дизза вІаши кхетадеча, кердача тайпара гІулакхаш къестадара хьале йийцар дунен политика эггара керттера проблемаш, шин оагІоно вІаши цхьана леладу гІулакхаш кІоаргдара дешаш, дунен тІа эттача хьала а вІаши цхьана гІулакхаш леладара хьаьддача лостамий а хьакъехьа цхьан дагара мах бе вІаштІехьдаьлар.

КПСС ЦК Политбюро заседане йийца а йийца, могайир город Ленинградни Ленинградски области 2005 шерага кхачалца дегІайоалаяра генеральни план. Белгалдаьккхад, город а область а комплексно дегІайоалаелга, экономически, социальни планировани а градостроительни проектировани а вІаши таръелга духхьашха даь хІама долга. Мехка йоккхагІйола регион перспективни дегІайоалаелга леладе деза Іилма-технически а промышленни а потенциал дІахо йоккхагІа хилара, социальни сфера, культура объекташ хьалъяра, кхачанца Іалашдара шоай база дегІакхувлара проблемаш шоайла ювза а ювзаш.

Генеральни плана тІа белгалдаьд бахача наькха къахьегамца, бытаца а салаІарца а ювзаенна объекташ городен областен территоре тІа дикагІча тайпара дІатаръе, исторически традицеш лорае, города Ленинграда а цун пригородий а шоаш санна яраш кхыйоаца историко-художественни памятникаш юхаметтаоттаяреи царна реконструкци яреи ларда тІа архитектура а градостроительство а эргайоаккхаш тоае езалга.

Политбюрос йийца а йийца, могайир октябрь бетта Москве хиннеи Вашингтоне дІахойнхьан советско-американски переговораш. Белгалдаьккхар, США пачхаьалкхен секретарца къамаьл деча хана М. С. Горбачева ядерни герз дІадаккхара хьакъехьа енна керда, кардинальни предложенеш, хІаьта царна кхы а керда хІамаш ІотІатехар Э. А. Шеварднадзега гІолла США президентага Р. Рейганга дІаеннача КПСС ЦК Генеральни секретара послана тІа. Цар хиланза дардоаца хьалаш хулийт шинна мехка кулгалхой вІашагІкхетаре чулоацам болаши корта болаши диалог яра.

Советски кулгалхоша лерхІ, Рейкьявике оттаьча платформа тІа ядерни герзий бІарчча класс дІаяккхарга дугача исторе чухь эггара хьалхарча договора кулгаш яздарга гІулакх дІакхоачаде. ПРО-х дола договор цІенхаштта кхоачашдара хьалашка стратегически тІагІортара низаш наьха санна кІезигде, хІаьта из боккха лоархІам болаш да стратегически стабильность хилийтара, советско-американски гІулакхаш хьанийсдара а дІахьокхахьара а.

28—29 октябре Праге хиннача Варшавски Договора юкъейоагІача пачхаьалкхений кхыча мехкашцарча гІулакхий министрий Комитета аргІанарча заседане итогаш мога а яь, Политбюрос раьза а хинна белгалдоакхх, ядерни а космически а герзех США-ца яьча переговорашкара СССР позици цун союзникаша цхьатарра къоабалъяь хьаллоацаш хилар. Союзни пачхаьалкхенаш дунен тІа машари кхерамзлен хулийтара деррига хІама чулоаца система вІаштІехьъяккха кийча хилар дІакхайкадьд. Уж тІехьа я массане бокъонаш цхьатарра йолча ларда тІа, хІаьта иштта дунен халкъашта юкъе леладеча гІулакхий ерригача сферашка ерригача пачхаьалкхений кхерамзле лорадра.

В. П. Никонов керте лаьтта СССР Лакхехьарча Совета делегаци США хилара йола информаци йийцай. Белгалдаьккхад, агропромышленни комплекса даькъера советски организацешта а, хІаьта иштта США предприятешстеи компанешстен юкъера торгово-экономически бувзамаш шердар лоархІаме долга.

КПСС ЦК Политбюро заседане дийцад вай мехка чурчен арахьарчеи политика кхыдола дешаш а.

СТОЛИЦА ПАРТИЙНИ АКТИВА СОБРАНЕШ

12 ноябре Московски партийни актива городской юкъара собрани хилар, цига коммунисташта КПСС ЦК Октябрьски (1987 ш.) Пленума итогаши укх шера 11 ноябре хиннача парте МГК пленума решенеши кІоаргга йоашхаш информаци йир. Цу тайпара ден повестка а йолаш актива собранеш хилар Москван ерригача КПСС райкомашка.

Собраней доакъашхоша хьахайтар КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленумеи КПСС XXVII съездеи хьалхабаьккха советски общества вахара ерригa оагІонаш кердаяхара, демократе, гласноста, мохк социально - экономически дегІакхувлилга сихдара парте никъ бизза хьаллоацаш хилар.

Собранешка белгалдоахар, парте Центральни Комитета документашка, Московски горкома пленума решенешка хинначун чІоаггІа, цхьабакъда нийса мах баь хилар.

Столица коммунисташа, берригача къахьегамхоша хоадам боллаш дІахойт: Московски городской партийни организаци КПСС Центральни Комитета массаза эггара чІоагІагІа йола кІийле хилар а хургхилар а, ЦК апрельски (1985 ш.) Пленумо хьалхабаьккхача ленински наькъагІа лорзагІа ца йоалаш дІагІоргхилар, перестройка яра тІехьа къовсам лоаттабеча, вай обществас деш дола революционни хувцамаш вахаре кхоачашдара тІехьа къовсам лоаттабеча хьпар кхо ца деш тІатеІІа къахьегарца кхычарна бокъонца ма боагтІара хьокхам а хинна дІаоттаргхилар.

Цунна дола тешал — 11 ноябре хиннача КПСС МГК пленума, партийни актива городской юкъарча собраней ерригa атмосфера. Цига белгалдоахар эттача ситуаце мах беча, выводаш еча йизза цхьоагІо хилар. Цунца кердача низаца хьахьокх Московски партийни организаце ядро политически кІоаргта сакхетам болаш хилар.

Собране доакъашхоша белгалдоахар, хІанзарча хана керттера декхар московски коммунистий геттара йоккха творчески потенциал столица социально - экономически, Іилман, культурни вахара ерригача сферашка еш йола перестройка сихъяра тІаерзаде дезалга.

Москвичаша шоашта могар дергда дукха еза столица кхы а хозагІа хилийтара, шоаш беш бола болх советски наха массадолча хІаман тІехь масал гойтара.

Партийни актива городской юкъарча собране къамаьл дир КПСС ЦК Политбюро члена, КПСС ЦК секретара, парте Московски городской комитета хьалхарча секретара Л. Н. Зайкова.

(ТАСС).

КПСС ОБКОМЕ ХИННА СОВЕЩАНИ

Самардийнахьа КПСС Нохч - ГІалгІай обкоме хилар агропромышленни комплексо тІеххьарча итт бетта баьча балха итогашта, иштта хІанз деча юртбоахама балхашта, царна интесификаци яра де дезарашта хетаяь совещани. Цига дакъа лаьцар парте райкомий, горкомий секретараша, горрайисполкомий председателаша, агропромышленни ведомствай кулгалхоша.

Моттигашкарча гІулакхий хьала кІоаргга анализ а еш къамаьл дир КПСС Нохч-ГІалгІай обкома шоллагІча секретара Д. Г. Завгаева. Цо белгалдаьккхар, юртбоахама производства тайп - тайпарча доакъошка кІезиг-дукха хьокхамаш тоаденна дале а дувцилге а йоацаш шера планаш кхоачашъелга Іалашдергдола кхы тІа де дезаш дукха гІулакхаш долга. Дуккхача районашка дІадахача шера боарамца нийсдича хьайбаш кІезигденнад, цо пачхаьалкхенга дулх дохкара план толаме кхоачашъяра гІулакх цІенхаштта чоалхане дерзаду.

Тайп - тайпара да шура йоаккхачара сурт а. Нагахьа санна «Малгобекский», «Солнечный», «Гехинский», «Предгорный», «Овощевод», къаьстта «Орджоникидзевский» совхозаш санна долча боахамашка шура денгара денга тІаетталой, соахкарча боарамел дикка тІехбаьннабале, «Труд», «Южный», «Курчалойский», «Урожайный», «Самашкинский», «Братский» совхозашка гІулакх кхыча тайпара да, укхаза шура ди тІехьагІа лохлу.

ДукхагІдола боахамаш хІанз а тІехьа гурахьа юв культураш дІайийна даьннадац, хІаьта уж октябра 20 деношка дІайийна яьнна хила езаш яр. Цунца цхьана колхозий, совхозий цхьаболча кулгалхоша РАПО, парте райкомий оагІорахьара тІахьожам ца лоаттабар бахьан долаш мошача доакъара лаьрхІа дукхагІа гурахьа юв культураш дІайийнай, цунца цар толхаяьй Іилман ларда тІа латта севооборот, из бахьан долаш хьатІадоагІача шера ялат даккхара задани кхоачаш ца яр кхерам болаш я.

ЦІенхаштта критика йир коа тІарча оалхазарий дулх, фуаш дахара, дохкара шера план кхоачашъергйоацилга хІанз къаьгга гуш долча «Птицепром» треста предприятей балха.

Моттигашка деча балхех, долаш дола кхоачамбоацараш дІадахара де дезарех йола информацеш еш совещане къамаьлаш дир Нохч-ГІалгІайчен ерригача юртарча районий, хІаьта иштта НГІАССР Госагропромаца смежни йолча ведомствай кулгалхоша.

Совещане балха юкъе дакъа лаьцар НГІАССР Министрий Совета председатела М. А. Керимова.

НОВ. Т. Х. ЭЛИМБАЕВНА «РСФСР ИСКУССТВАИ ЗАСЛУЖЕННИ ДЕЯТЕЛЬ» ЯХА СИЙЛЕН ЦІИ ЯЛАРАХ ДОЛА

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Советски хореографически искусства даькъе доккхий гІулакхаш карагІдувларах «РСФСР искусствай заслуженни деятель» яха сийлен цІи лойла Элимбаев Топа Хамитовича — Нохч-ГІалгІай АССР «Вайнах» яхача пачхаьалкхен халхара ансамбла художественни кулгалхочоа, керттерча балетмейстера.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель В. ОРЛОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. ЧИСТОПЛЯСОВ.

Москва, 1987 шера 12 ноябре.

Юрта боахама болхлошта «Нохч-ГІалгІай АССР юрта боахама заслуженни механизатор» яха сийлен цІи ярарах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Юрта боахама механизаци яра даькъе доккхий гІулакхаш карагІдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъалацарахи «Нохч - ГІалгІай АССР юрта боахама заслуженни механизатор» яха сийлен цІи лойла:

Байтулаев Сахиб Умахаджиевича — Веденски района КПСС XXII съезда цІерагІча колхоза тракториста.

Махмудов Жамулена — Веденски района С. Орджоникидзе цІерагІча колхоза тракториста.

Халин Николай Захаровича — Малгобекски района ГІ. Ахриева цІерагІча совхоза бригадира.

Хугоев Хасмагомед Марзабековича — «Малгобекски района «Малгобекский» совхоза тракториста.

Султыгов Іаьлий Хьасана — Малгобекски района «Алханчуртский» совхоза тракториста.

Евлоев Мухьмада Хьамзата — Назрановски района «Экажевский» совхоза тракториста.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный, 1987 шера, 10 ноябре.

«Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни хьайбаш леладер» яха сийлен цІи ярарах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Хьайбаш леладеча даькъе доккхий гІулакхаш карагІдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъалацарахи «Нохч - ГІалгІай АССР заслуженни хьайбаш леладер» яха сийлен цІи лойла:

Бадалова Амнат Рашидовнана — Урус-Мартановски района «Гехинский» совхоза шурий комплекса бригадира.

Балаев Іийсай Салмана — Шелковски района В. И. Ленина цІерагІча колхоза вокхагІволча жа Іуна.

Евлоева ИбрахІима Либнхана — Малгобекски района М. Горьке цІерагІча совхоза доярка.

Меркулова Наталья Михайловнана — Шелковски района Къахьегама Цеча Байракха орден лелаеча «Путь к коммунизму» колхоза свинаркана.

Муцагов Геланi Кадыровича — Малгобекски района «Кавказ» совхоза вокхагІволча жа Іуна.

Сагова Ахьмада Марема — Назрановски района «Назрановский» совхоза дояркана.

Урашев Рашембека — Шелковски района Ленина орден лелаеча «Шелковский» яхача Госплемзавода вокхагІволча жа Іуна.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный, 1987 шера, 10 ноябре.

ХьатІадоагІача шера чотагІа

Мехка халкъа боахама а доазол дехьарча вай партнераша а чІоагІа эшаши хоатташи я «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни заводо арахеца продукци. Цун лоархІаме дакъа дІалоац грузовой а легковой а автомобилашта ремонт яра чІоагІа эшаш йолча подъемникаша. Массехк тайпа я уж, цудухьа хІаранена эш ши-ший тайпара йола оатхалаш а.

Из лоархІаме декхар кхоачашду завода йиълагІча цеха кузнечни участке. Укхаза дикагІчарех лоархІаш я Заярная Александра Николаевна керте латта барттайна бригада. Автомобилашта эша подъемникаш ярал совгІа, цар хьаю домкраташта эша тайп-тайпара оатхалаш а. Шоай балхах тийша дукха долга дика кхетаду бригадерча хІара болхлочо, боккхача бехктокхамца а кадай а ду шоаш хьа мел дер, нийса лелаю ерригa технологически процессаш. ХІаравар шеррача профила специалист ва, шишша-кхокха операци караерзаяьй цар, цудухьа цхьаккха хьовзам боацаш кадай дІабода болх а. ХІара дийнахьа 20—30 процент тІехкхоачашъю бригада коллективо сменни заданеш. Цкъа дІаелча юха ца ерзаеш дІаэц ОТК цар хьаь деталеш.

Докхкий социалистически декхараш тІанийцадар коллективо укх шера. Шоай таронашка а хьежа, по дош деннадар Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача дийнахьа карарча пятилетка хьалхарча шин шера план кхоачашъергьа, аьнна. Шоай деша бизза дай хилар модельщикаш. Ханал хьалха, 27 октябре рапорт делар бригада коллективо шин шера план кхоачашъярах. ХІанз цун къахьегама календара тІа чакхбоалаш латт 1988 шера январь бутт. Цу толама доккха дакъа кхоач хьалха латтача модельщиккий цеха, къахьегама ветераний, коммунистически къахьегама ударникий Гурченко Галина Андреевнай, Карамаров Юрий Леонидовича, Лапина Прасковья Трифоновнай, кхыбарий. БоккхагІчарна нийсса къахьегаме лакха хьокхамаш гойташ болх беш ба къона болхлой Киричук Тамара, Рева Виктор, Лысенко Ольга, Ющенко Сергей. Керда шу хьатІакхачалехьа хьатІадоагІача шера цхьоалагІча квартала план кхоачашъе лаьрхІа ба бригада членаш.

Р. АУШЕВ.

СУРТА ТІА: шоай изделей кердача моделеех дагабувлаш латт А. Заярная кулгалдеча бригада модельщикаш (аьрдехьара аьттехьа) Г. Гурченко, С. Ющенко, Ю. Карамаров, О. Лысенко, П. Лапина.

Автора сурт.

БРИГАДНИ ПОДРЯДА—ШЕРРА НИКЪ

КЕРДАЧОХ ДОАЛА БЕРКАТ

— Бригадни подрядах къахьегаргда оаш тахан денз, — аьлар тхога кулгалхоша хІанзчул ши шу хьалха. Цхьабакъда, из фу яхилга да, малагІа башхало йолаш да къахьегам кердача хьисапе вІаштІехьбаьккха болх белга, цунах боалача пайдах хІама хьоахадинзар.

Бригадни подрядах-м со хеза вар, хІаьта из керда балха форма кхычарел толашагІа йолга а кІезиг-дукха кхетадора аз а. Бакъда, коллективерча нахага цох лаьца ше мадарра дувца низ кхачацар. Цудухьа дукха ха йоае йийзар, кердача хьисапе къахьегаш тха яр санна йола гІишлонхой коллективаш йолча ухаш, царца дагавувлаш.

Ха дІа ме йода, дикагІа кхета ваьлар со а са новкъостий а кердачох. Из бригадерча наха а пачхаьалкхенна а боккхагІа пайда луш дар. Цхьабакъда, укхаза подрядни организацеш шоайла барта ца хуле гІулакх лерттІа дІагІоргдац.

Цу хьакъехьа цхьа масал доаладерга аз. Тха коллектив укх тІеххьарча хана В. И. Ленина цІерагІча мехкдаьтта чакхдоахача заводе Г-43-107 яха лоархІаме установка хьалъеча къахьегаш я. Юххьанца болх дика дІабодар, бакъда объект йистеяла массехк бутт бисача хана бригада гІишлон материалашца Іалашъелга геттара воча хьала тІа кхаьчар. ДукхагІа йолча хана хІама ца деш дагІа дезаш хул тхо. ТІаккха тхона цох хьабоалаш пайда бац. Бригадни хьисапе къахьегаш тхо дале а, тхоай бехкагІа доацаш болх ца беш дагІарах юкъерча тарифни ставкага хьежжа дола алапи мара лац.

ХІаьта тхона, аьшкбетонни конструкцеш, кхыйола материалаш лоаттаеш йола ГЗЖБК коллектив кердача формага яланза я хІанз а. Бакъда, договорни декхараш-м да, тха управленеи цу завода коллективои вІаши дага а баьнна, оттадаь. Тхона фу пайда ба из цар уж хаддаьза юкъагІдоахаш хилча.

ВорхІлагІча СМУ аз къахьега дикка ха я. Цу юкъа, укх шера санна цІаккха а во хиннадац бригада хьокхамаш. ГІишлон-монтажни балхаш дара 9 бетта план 108 процент мара кхоачашъяьац. ХІаьта укх шерралца цул дукха а лакхагІа хиннад тха хьокхамаш. ХІанад из иштта? Из нийсденнад хьалхагІа мичча беса цифраш хилча нах сагота хиннабоацандаь, ца даьр а даьд яхаш тха хьакимаша шоашта лакхе латтачарна хьалхашка «дика хила» гІерташ приписакаш еш хиннадаь. ТІаккха хІанз? ХІанз перестройка дІадеххача тайпара дукхалгара дикалга даьннад тхо, дІахо а иштта болх бе лаьрхІа а да. Бакъда, укхаза тхона новкъарле ю смежникаша. Цар ханнахьа гІишлон-материалаш ца лоаттаярах дикка хьовзам хул.

Тамаш я-кх царех перестройка талгІи хьокхаеннаяле. Аз ма аллара, В. И. Ленина цІерагІча мехкдаьтта чакхдоахача заводе лоархІаме установка хьалъеча болх беш да тхо. ХІанз хьагущ да йиллача хана из комплекс оаха эксплуатаце дІалург ца хилар. Бахьан? Аз шуга цох лаьца дийцар. ХІаьта ерригача управлене хьалхарчарца бригадни подрядагІа болх беш долча, КПСС XXVII съезда сий дола цІи лелае хьалхарчарца бокъо яьккхача тха сий доаккхаш хІама дац из. Цудухьа шоаза халагІа хетт тхоай бехкагІа а доацаш болх юкъагІбувлаш хилар.

ХІанз кІезиг-дукха тхоай бригадах, цун толамех цун вахарах дувца хьожаргва со.

Бригаде 32 саг ва. Диъ шу хьалха тха управлене дикагІволча бригадира Ю. Никишина инициативагІа вІашагІъеллар из. ХІаьта со се Юрий Федоровича къахьегама наькъа тІа ваькха саг ва. Цун рекомендацегІа оттавир со бригадана керте а. Юххьанца хала дар. Шеквувлаш моттигаш а нийслора. цу хана са уйлаех кхийтача санна оарцагІвоалар Никишин.

Ха дІа ме йода хьаІовра опыт, дикагІа кхетабе ваьлар болх, дикагІа байзар уллув къахьега нах. Сайна могачогІа хІаране дагардар ха. эшшача новкъостал де оарцагІвала хьожар со.

ХІаьта бригадни подряд юкъейоалаяро коллектива балха новкъарле мел ер цІендаь дІадаьккхар. ХІанз ерригача коллектива бухсоцаш хьахинначох мара эцац хІаране ахча. Цо лакхбу болхлочун коллектива хьалхашкара бехктокхам. Нагахьа санна цхьанне дисциплина толхаяь моттиг хилча, из ерригача коллектива хьокхамашта Іаткъ. Цхьаькха а да укхаза: хІаравар производства визза да ше волга кхетадеш ва.

Л. МАГОМАДОВ,
Нохч-ГІалгІай гІишлон управленена чуйоагІача ворхІлагІча СМУ комплексни бригада бригадир.

Нов. В. П. Блужина «Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни механизатор» яха сийлен цІи яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Мелиораце даькъе доккхий гІулакхаш карагІдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъалацарахи «Нохч - ГІалгІай АССР заслуженни мелиоратор» яха сийлен цІи лойла **Блужин** Владимир Петровича — «Чеченингушводстрой» гІишлон управлене № 3 йолча дІа-хьа лелача механизированни колонна экскаватора машиниста.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный, 1987 шера, 10 ноябре.

Нов. В. В. Капустянова Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота ярарах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Партийни органашка дукхача шерашка беркате болх барахи общественни вахаре хьинаре дакъалацарахи, иштта ваьча дийнахьа денз 50 шу дизарца дувзаденна а Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Капустянов** Виталий Васильевича — «Грозненский рабочий» яхача КПСС Нохч-ГІалгІай обкома издательства директора.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный, 1987 шера, 10 ноябре.

Кхоана — юрта боахамеи агропромышленни комплекса перерабатывающи промышленностеи болхлой Ди

Агропромышленни комплексе юкъебоагІача юрта боахама, цун продукци чакхйоаккхача промышленноста болхлой Ди 1986 шера оттадаьд. Из дезду хІара шера ноябрь бетта кхоалагІча кІиранднйнахьа. Мохк кхачан продукташца Іалашбар — цар керттерча декхарех цаІ. Из юха а белгалдаьккхар КПСС июньски (1987 шера) Пленуме.

ТІехьарча шин шера дукхагІа йоаккх шура, ялат, дулх, кхийола юртбоахама продукци. Масала, мехка гІолла хьанйцача дулх — 2 миллион тонн, шура — 8,5 миллион тонн дукхагІа яьккхай, фуаш 7 миллиард дукхагІа гулдаьд. ХІаьта къахьегама овсарле цхьайтталагІча пятилетка шерашка юкъера лаьрхІача хинначул шозза лакхъенний. ДІадахача шера яьккха юртбоахама продукци 1985 шера хинначул 11,1 миллиард сом дукхагІа а хинна духхьашха 219,7 миллиард сомага кхаьчай. ХІара гектара тІара 18 центнер ялат даьннад, хІаьта дерріга хьайцача 210 миллион тонн чуийцад.

Дика накъабаьккхаб шоай цІейна Нохч - ГІалгІайчен юртбоахама къахьегамхой а. Соахка хиннача 120 эзар тонн дукхагІа да Іалашдаь моша доакъар, хІаьта шекара свеклаш 150 эзар тонн дукхагІа хила тарлуш я. Цу гІулакхо йиш хулийтаргья доакъара база кхы тІа чІоагІъе.

Мошача доакъарца хадданза хьайбаш кхоабалга вІаштІехьдаккхаро йиш хилийтай, хьайбай продукци йохкара ийс бетта планаш кхоачашъе.

Цу толамга кхача геттара доккха новкъостал даьд Грозненски, Назрановски, Урус-Мартановски, Шелковской, Малгобекски районий фермай къахьегамхоша.

Дуккхача доаркаша хІанзле кхо эзар килограммал совгІа шура яьккхай хІара кхоабача Іаттагара. Царех ба, масала: Сунженски района XIX партсъезда цІерагІча колхозера Н. Хирьянова, Л. Посохова, Р. Даценко, цу района XX партсъезда цІерагІча колхозера В. Кракулева, З. Сигаури, У. Ткаличева, Белореченски совхозера П. Юнусова, «Назрановский» совхозера М. Темирханова, «Ойсунгурский» совхозера З. Гусейнова.

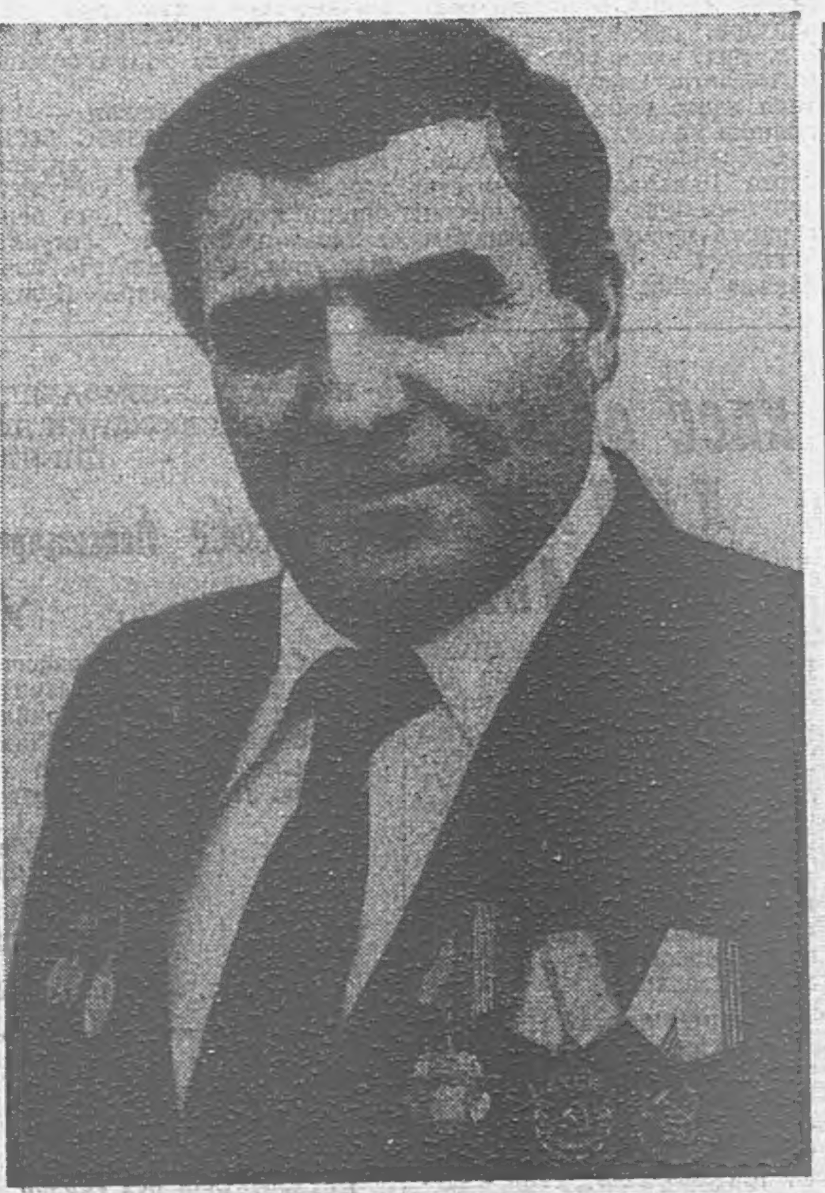

Баьцадаараш, сом кхебара лостам болаш я Ачхой-Мартановски района «Новосельский» совхоз. ТІеххьарча итт шера цхьа шу дІадахийтадац цо паччахьалкхенна юрта боахама продукци дІаялара план тІеххкоачаш ца еш.

Дукха ба цу боахаме республике цІи хеза къахьегамхой. Царех цаІ — Октябрьски Революце, Къахьегама ЦІеча Байракха орденаш лелаю Тепсуркаев Мовлади. Баьцадаараш леладеча бригада кулгалдеча цун доагІаш даь сий а да из. ТІеххьарча кхаьннех цхьа пятилетка дІаяхийтаяц цун коллективо паччахьалкхенна баьцадаараш дІадалара планаш диъ шера кхоачаш ца еш.

Дика дІайолаьй карара пятилетка а. Паччахьалкхенна баьцадаараш дІадалара шин шера план октябрь бутт болалуш кхоачашйир цун бригадо, хІаьта укх шерара яр хІанзле 140 процента яьй.

СУРТА ТІА: М. Тепсуркаев.

М. МАЛУЕВА сурт.

Болх бе йолаеннача хана денз цхьа шу дІадахийтадац Назрановски района «Назрановский» совхоза Наьсар-Кертерча ферма доярка Темирханова Іаьлий Маржана шура яккхара план тІеххкоачаш ца еш. ТІеххьарча кхаь шера цун хьокхац — хІара кхоабача Іаттагара йиъ эзар килограмм совгІа шура.

Дика къахьегаш хьайоагІа из укх шера а. Ше доал деча хІара Іаттагара ийс бетта 3714 килограмм шура яьккхай цо. Цу юкъа цул дукхагІа шура яьккха доярка яц районе. Из толам баккхарах социалистически яхье котъяьннарг а лаьрхІа КПСС райкома, райисполкома грамота а луш «Ленина никъ» яхача районни газета тІа чІоагІдаьча Сийлен улга тІа яьккхай Маржан.

Маржана еннай Къахьегама Сийлен III степена орден. Каст-каста херж из юрта, районни Совета депутаталла.

Ше санна балха тІера болаш хьалкхеду Маржана ший бераш а. ЙоІо Заретас наьна къахьегама никъ хержаб. Доярка я из а. ХІаьта нанас санна дика хьокхамаш гойташ къа а хьег.

СУРТА ТІА: «Назрановский» совхоза доярка М. Темирханова.

С. АЛИХАНОВА сурт.

ХУРГБОЛЧА ХЬУВКЪАМА ЙОАКХО ЕШ

Укх шера кхебаьча хьувкъамах дукха хІама ца эшаш мукъадаьннад тха района кхаш. Цхьан-шин дийнахьа чуэцІал мара хьажкІаш йисаяц. Хьалха хьувкъам чуийца баьлча «салоІаш» хиннад кхаш. ХІанзарча хано «наб» е цІаккха ха лац царна. Цхьа хьувкъам чуэцаше а шоллагІбар кхебара кийчо е йолаю. Оаха а салаІийтац тхоай лаьтташка.

ХьатІадоагІача шера хургболча ка болча ялатий хьувкъама лард тешшаме елла яьннай агротехнически дикагІйолча хана. Сентябрь ахангахьа кхоаччаш дІаболабаь из болх 25 октябре чакхбаьккхар оаха. Лард тешаме хилара белгалонаш дукха я. ХІана аьлча укх шера миссел камаьрша а дика а агротехнически керда хІамаш юкъекхихьаяц оаха гуйрана ялат дІадувш. ХІанз доккхал ду оаха, дІадийна фу деррига а хьалхарчен шоллагІчен классагІа хиларах. ХІаьта из дІадийнача 8919 гектар лаьттах (планах доагІар да из) катокашца Іо ца тоІадеш цхьа гектар а йисаяц. Цох 3000 гектар ялат дІадийнад кердача интенсивни технологеІа.

Укх шера, эггара хьалха, цхьаькха керда хІама а даьд оаха кІа дІадувча. Ши эзар гектар хулача кхашка тракторащ леларгІйола харшаш-наькъаш даьхад. ХІаьта дІадийнача лаьтта кхы дІатІаяргьяц тракторий а е тІехьаювзача механизмай а чарх. ЧІоагІа зе ду цу гІулакхо: лаьтта массанахьара ІотеІаду, чІоагІду, къона культураш йохаю. Цудухьа хІанзденз дІа уж харшаш-наькъаш дита лаьрхІад оаха тхоай массадолча кхашка.

ДІахо деш да юрта боахама кхыдола балхаш а. Укх гуйранарча тІеххьарча хана хоза ухача деноех пайда а эцаш, сихача темпашца кийчдеш латт коартолаш дІаювргІйола кхаш (хІанз ерригача совхозашка ма кхейой оаха уж). Дика хьаьн а даь аьхад уж. ХІанз харшаш доахаш латт.

Къаьстта дика кийчо ю коартолаш дІаера «40 лет Октября» яхача совхоза № 3 йолча Евкуров Лахана кулгалдеча бригаде. Укхаза бІаь гектара тІа дІае лерхІ уж хьатІадоагІача шера. Аьхачул тІехьагІа «Чизель» яхача культиваторца 27 сантиметр кІоарга аьха пхорагІа цамцадаьккхад из. ХІанз харшаш доахаш латт. Экажкъонгий-Юрта а санна, ТІой-Юртара лаьтташ, коартолаш дика хьувкъае таро йолаш долга дІахайта гІерт цу бригадера Къахьегама ЦІеча Байракха ордена кавалер, звеньевой Беков Іусман. Дукха ха я кІезиг-кІезига коартолаш кхееш из хьавоагІа. ХІанз бокъонца тийшав из культура укхаза беркате хургхиларах.

Дукха да тха кхашка-м сагота балхаш. Района механизаторий девиз: ца оахаш цхьа гектар лаьтта лай кІала ма яхийта, аьнна, я. Шоай дош кхоачаш а ду цар. ПланагІа эзба аха дезача 14258 гектар лаьттах 8000 гектар аьха даьннад.

БІаьсти ювча культураш лаьрхІа кхы а дукхагІа кийчдаь хургдар, гурахьа тІеххьара чуэцаш йолча хьажкІаша, шекара свеклаша дІадаьца лаьтта мукъадаьннадаларе.

Шекара свеклаш 1120 гектара тІа яр районе укх шера. Дика хьувкъайир уж кхаш леладераша. ХІара гектара тІара 250 центнер яьннай, план 220 центнер йолаш.

Цхьаццайолча бригадашкен звеношкен кхы а дукхагІа чуенай. Масала, «40 лет Октября» совхоза вай лакхе вийцача Евкуров Лахана бригаде хІара гектара тІара 400 центнер гаргга чуийцай.

Укх деношка дІадоладаьд районе кхаш органически удобренешца хьаьндара балхаш а. Лоацца аьлча, низ дІакхоачар деш ба тха района кхаш леладераш, тІадоагІача шера чуэцаргболча хьувкъама ма хулла тешамегІа лард йолла гІерташ.

М. МАРТАЗАНОВ,
Назрановски агропрома керттера агроном.

Дика къахьегамхо я Малгобекски района М. Горьке цІерагІча совхоза доярка Коригова Банати. Из я тІеххьарча кхаь пятилетка ударник. Хьаьнала къахьегарах цунна еннай Къахьегама ЦІеча Байракха, «Знак Почета» яха орденаш.

СУРТА ТІА: Б. Коригова.

С. АЛИХАНОВА сурт.

Ткъаь ялх шу да Золотарев Павел Сунженски района «Победа» колхозе болх беш вола. Коэффициент лакха йолаш болх бу цо леладеча Т-70, МТЗ-82 яхача шин тракторо.

ХІанз колхоза баьцадаараш леладеча бригаде къахьегаш ва из. Эшаш хилча гусенични тракторца лаьтта оах, хІаьта МТЗ яхачунца баьцадаараш дІакхухь, кхыдола балхаш ду.

— Баьцадаараш леладеча бригаде пхийтта механизатор ва хІанз болх беш. Цхьабакъда, цига де дезаш дар кхоачашдара Золотарев Павел санна кхоъ хилча кхоачам хургбар, — йоах колхоза партийни организаце секретара Калайтанов Александр Михайловича.

ДоагІаш ду сий а да из. ЦхьайтталагІча пятилетка итогегІа Къахьегама Сийлен II, III степений орденаш еннай цунна.

СУРТА ТІА: П. Золотарев.

С. АЛИХАНОВА сурт.

ХАНАЦА ГІА БОАХАШ

Шоай производственни декхарех доккхал де йиш йолаш ба «Грознефтехимремстрой» треста чуйоагІача номер 3 йолча специализированни ремонтно-гІишлон управлене къахьегамхой. Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузаш кхоачашйир цар пятилетка хьалхарча шин шера заданий тІанйца хинна социалистически декхараш. Цудухьа йоагІаш хьожаяьй управлене коллектива ВЛКСМ ЦК Сийлен грамота. Духхьал дІабахача 10 бетта заданел совгІа 335 эзар сома маьха гІишлонмонтажни балхаш даьд цо.

Аттачарех дацар ер шу гІишлонхошта - ремонтникашта. ЧІоагІа чоалхане капитальни ремонт яр цар яьр «Грознефтеоргсинтез» объединенена чуйоагІача предприятешта. Геттара а чоалхане хьал эттар мае денз октябрга кхачалца йолча юкъа. СССР 50 шу дизара цІерагІча Грозненски химически завода ерріга а производствах тоаеш бар уж. Тахан тешшаме ала йиш йолаш да, уж деррига балхаш «дикен» «тІехдикен» мах беш чакхдаьннад, аьнна. ХІаьта спирт доаккхаш йолча установка шоллагІа йола аргІа ханал 7 ди хьалха тоаяь йистеяьккхар.

Уж толамаш даха таро хилар эггара хьалха халагІча моттигашка коммунисташа лостам телаш хиларах. Цунца кІезигача лоархІаме дацар чурча таронех бизза пайда эцар, кулг-кара деча халача балхашта механизаци юкъейоалаелга.

— Из бахьан долаш къахьегама овсарле 3-4-зза лакхъелар, — яхаш дувц управлене керттерча инженера, коммуниста В. Кирюхина. — Масала, Н. Анисимова цІерагІча мехкдаьтта чакхдоахача заводерча ЛЧ-24, ЛЧ-35 яхача установкашта лерттІа ремонт ярах продукташ зехьа йовлга цІендаь дІадаьккхад. ХьалхагІа тхо, дІоагІаген жІовнаген дІа а Іема, вІалла механизаци балха юкъейоалае йиш а хургйий-хьогІ, яхаш дар. ХІанз-м цхьанна слесара фенташ кулгапца тІахьувзае езац.

Духхьала механизаци юкъейоалаярах хьахиннадац къахьегама овсарле лакхъялар, дикача хьокхамашка кхачар. Иштта, укх тІеххьарча хана управлене кулгалхоша балха юкъейоалаяьй массехк организационни мероприятеш балха моттигашта тарификаци яьй, хІара бригадана керте оттабаьб шоай болх дика бовза, нах вІаши кхотабе ховш бола коммунисташ. Укхаза кІезигача лоархІаме дац массехк смежни професси караерзаелга. Цо таро лу бригадера нах дукхагІа а ца хулийташ ремонтни балхаш йиллача хана чакхдаха.

Тахан перестройка дІадеххача принципагІа къахьегаш я В. И. Ленина цІерагІча заводе Г-43-107 яха комплекс хьалъечара, Серженъ-Юрта «Лесная» яха салоІа база хьалъечара, Н. Анисимова цІерагІча НГНПЗ цеолитни установка хьалъечара бригадаш. Толамашка вугача цхьаькха лоархІамеча факторах а пайда ийбу укхаза. Из да къахьегама дисциплина чІоагІъяьлга. Нагга-хьара гІулакх а хинна дІаэттад управлене балха тІехьабувлалга, хІаьта прогулех-м дувцалга а яц. Духхьала таІазарах нах кхералга дац из. Из ерригача балха участкашкарча коммунисташа хадданза кхетама болх чакхбоахандаь вІаштІехьдаьннад. ХІаьта цо наьха сакхетам лакхбелга, хьалхашка латта декхарий лоархІам дикагІа кхетабе гІо делга хано ше бакъдаь хІама ца.

Къаьстта дика къахьегаш хиларца белгалъяьннай коммунисташа, къахьегама ветеранаша Г. Христофоринде, А. Колюгина, И. Варфоломеева кулгалду бригадаш. Дикача дешаца хьоахаве воагІа къона коммунист, мастер А. Захаров.

КарагІдаьнначох кхоачам баь Іе дага бац управлене къахьегамхой. ДІахо а къахьегама овсарле лакхъеш дола наькъаш лохаш, дукхагІа пайда лур балха юкъенхувлаш дІахьалхашка аха лаьрхІа ба уж.

З. АЮБОВ.

САТЕМ БОАЦА САГ

ОЧЕРК

Каст-каста хулаш воацача сага, хала да бурунни даьгІенашка эша никъ лаха. Цудухьа Шелковской района «Червленский» колхоза воккхагІволча жа Іун Джадаев Султана бригаде бода никъ хьахьехийта цу боахама правлене дахар тхо.

— Цул аттагІа-м хІама мичад! — цецбаьлар правлене. — ДукхагІа машинаш ихар хьа а леха, цу тІа гІолла шо дІадолхе ниісса Джадаева бригаде кхоаргда-кх шо. Дукха нах ух из волча хьехам эшаш а хьоашалгІа а. Цудухьа Султана кошарана тІабода никъ белгала ба.

...ГІомара цхьан гувна тІа тха машина хьалтІаьлча, лохе цІаьхха желаш бІаргаяйра тхона. Цунна тхо дІатІадахача:

— Сих ма ле, массанена тоъаргда ер, — яхаш бегаш а беш, доакъара тІаккхача гІерта жерч шорттига дІахьа а тетташ, хьаьшка йол юллаш цхьа саг воаллар.

— Джадаев Султан бІаргаго бозам бар тха. Мичара лохаргвар из? — хьаттача:

— Со ва, — жоп делар доакъар дуллаш ваьллачо. ХІаьта тхо малаш-д, фу бахьан долаш даьхкад хайча. Бехк ма баккхалаш. Анхарна йол йилла со ваьллалца сабар делаш, — аьнна бехказа ваьлар Султан.

БІаргавовлехьа гІаьххьа ха йолаш саг хургва-кх из, аьнна хеташ дар тхо. Из-м къона, велавалара тІера, безаме саг вар. Ше дІаболабаь болх баь ваьлча хьатІа а вена цо аьлар:

ХІанз къамаьл дергда-кх вай. Хаттараш дел.

Хаттараш дукха дар. Цхьабакъда, цхьан моттиге Іо а хайша дийцача, тха хаттарашта жоп луш «чам боацаш» лоацца мара дувцаргдоацилга кхета а деш: «Шун жа Іулага хьажа вай. Оаш болх миштта вІаштІехьбаьккхаб ха лов тхона», — аьлар тхох цхьанне.

Сийрдаьлар жа Іун юхь. Гуш дар оаха аьнначоа из раьза волга.

Дика тоаденна, цІена дар жа. Дерригаш а цаІ санна онда, унахцІена дар Іоахарий а. Ловзаш, кхувсалуш жела гаьнарча миІинге дайдда дІадахар уж, тхо гаргадаьхкача.

— Со хІанз хьавоагІа шоана, — тхога а аьнна, царна тІехьавахар Султан а. Ший новкъостаца Нурлумбаев Илюца лаьрхха хьакъоастаяьча моттиге чулаьхкар цо Іоахарий.

Султан из болх беш ваьллача юкъа, цунах а цун бригадах а цхьаца хІамаш дийцар тхона, цигга нийсвеннача колхоза воккхагІволча зоотехника Шаипов Эдика.

Школе дешаш а волаш кхувш всагІача, хана, мукъа ха нийсъелча жена доал де боккхагІболчарна новкъостал дора Султана. Цудухьа, школа чакх а яьккха, 1966 шера воккхагІволча жа Іуно Докуев Мовлде кулгалдаьча бригаде болх бе оттача хана, кІезиг-дукха опыт йолаш вар из. Сиха а хьаькъалца а дора хьа мел дер. Цун балха геттара раьза вар Докуев а. Цун бригаде диъ шу даьккхачул тІехьагІа, «Саркамыш» яхача моттиге леладе къонача кой Іул делар Джадаевна. Опыт йолаш воллаше а юххьанца кързагІваьнна хьайзар. Цхьабакъда, дукха ха ялалехьа деррига меттадера. Цу шера хІара устагІа тІара 7,9 килограмм цІена тха даьккхар цо, план 5,2 килограмм йолаш.

1972 шера леладе духхьашха дахка жерч хьанйцар Султана. ХІаьта планагІа хІара бІаь жийна тІехьара 93 Іаьхар хьакъоастабе безаш хиннача, бІаь хьалкхебир. Ши шу даьлча кердача коталонга кхаьчар, хІара бІаь жийна тІехьара 137 Іаьхар хьакъоастабир, хІаьта 1981 шера — 149. Из толам баккхарах, района жа Іушта юкъе яьржача социалистически яхье котало яккхарах «Социалистически Къахьегама Турпала Н. Эсмухамбетова цІерагІа приз» — карара кара тела Кубок а луш, аргІа йоацаш ГАЗ-24 яха автомашина эца бокъо елар Джадаевна.

Тха даккхара а Іоахарий хьалкхедара а иттлагІча, цхьайтталагІча пятилеткай планаш ханал цхьаца шу хьалха кхоачашйир Султана. Цун къахьегама боагІа мах беш Къахьегама Сийлен кхоалагІча степена, Къахьегама ЦІеча Байракха орденаш елар Джадаевна.

Дика дІайолаьй карара пятилетка а. Соахка духхьашха бахкача хІара бІаь жийна тІехьара 127,3 Іаьхар хьакъоастабир цо, планагІа 93 хиннача, хІаьта укх шера — 141. Из районе эггара лакхагІа бола хьокхам ба. Тха даккхара план а 9 процент тІеххкоачашйир. Цу толамашка кхачарах, дІабахача бетта Шелковской районе хиннача жа леладерий республикански совещане КПСС обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома Сийлен грамотен ахчан премии елар Джадаев Султана.

Цун оамал я карагІдаьнначох кхоачам ца белга, хьайбай продукци дукхагІа яккха йиш хулийташ йола таронаш хадданза лехаш а балха юкъенхувлаш а из хилар. Цунах лаьца дийцар Шаипов Эдика.

Ткъаь шерал совгІча хана жа леладеш йоккха опыт Іоаяь воллаше а, хьайбаш леладелга Іилман ларде дикагІа кхетадара, хара г. Орджоникидзе юртбоахама институте заочно деша эттар Султан. Цудухьа хІанз кхы а кІоаргІа хов ший болх. ГІулакх тоадара хьаькъале хьехамаш тел кхыметтел колхоза правленена а.

ГІулакх миштад аьлча, СевКавГипроЗем института Нохч-ГІалгІайчерча филиала Іилманхоша даьча тохкамаша хьахьекхад, цу боахама даьгІенашка, буц къе йоланда доажаде а, хІаьта цонашкара, лаьрххІа дІайийна культураш хьокхаш даьккхача доакъарца ІалашдеІш эггара дукагІа хилча а 30 эзар устагІа мара кхаба йиш йоацалга. Колхозе хІара шера леладеш юкъера лаьрхІача 56—57 эзар жа хул. Цудухьа Іалашдаь доакъар уж Іангара дахара хІара шера таац. Иштта из гІулакх кхы ла ца моггаш, дикагІболча жа Іушца дага а ваьнна, лурчогІа колхоза правлене вахар Султан. Йоккха опыт йолча жа Іуй, цІерагІа цо даь хьехамаш, хІаьта цун шийдараш ларде а лаьца, доакъара база чІоагІъе таро хулийтаргйола мероприятеш чакхъяха болабелар колхоза кулгалхой. Масала, соахкен укх шерен кхо эзар гектар хулача даьгІенашка тайп-тайпарча баьций ги тессар, 460 гектар культурни даьгІенаш хьайир, уж 760 гектар дІалоацаргйолаш шеръергйолаш я. ГІомаро царна зе ца дайтара цхьаьца гІулакхаш чакхдоах жа Іуша шоаш а. Масала, гІум чІоагІъяра джузгун яха кІотарргаш дІайогІ. Духхьашха Джадаева дагадеха дІадоладаь да из а. Массехк шера Іалам, гІум зувш, михо дІа-хьа кхухьаргйоацаш из чІоагІъяра тайптайпара гаьнаш дІайогІаш даьча тохкамаша хьахьекхар. бурунни даьгІенашка отта йІовхали цига хула мухи эггара дикагІа джузгуно ловлга.

Халонех а кхерац Султан. Вохац уж нийсъелча. Сабарца эшаю. Новкъостал ду опыто а. Цхьан шера Іан замалахьа жа чусоцадешшехьа а доакъар тоъаш хургдоацалгах хоам бир колхоза кулгалхоша берригача жа леладерашка. Из хайначул тІехьагІа, беха хьайзар цхьабола жа Іуй. Е кхоачам болаш доакъар да е жа тхогара дІаэца, яхаш, касткастта ухар уж колхоза правлене. Цхьабакъда, цунах гІулакх хургдоацалга кхета а деш, Султан вахан-зар цхьаннахьа а. Лоа дилалца даьгІенашка, кхашта юкъерча хьун оасашка жа леладе лаьрхІар цо. Дагалаьцар чакх а даьккхар. Мишта?

Ноябрь бутт хьатІакхоачаш доажаде ара а ца доахаш дуккхачар чусоцадир жа. Цхьабакъда, Султана бригадо из данзар. ХІара ІуйрнЙна кІезиг-дукха йІохьелча доажаде арадоахар.

— ЙІохьелча мара жа доажаде ара ца доахалга фуд хьа? — хьоашалгІа баьхкача къонача жа Іуша шийга хаьттача, ший опыт ювцаш Джадаева аьлар:

— ГІулакх миштад, аьлча йис тІаулла буц йначул тІехьагІа пехкашта шелал а кхийте цамогаш хул жа. Цудухьа баьца тІара йис дІаяллалца даьгІенашка арадаха йиш яц уж.

Иштта из хайначул тІехьагІа, даьгІенашка шоай дараш доажаде баьлар дукха кхыбола жа Іуй а. ХІаьта а март бутт болалуш кхоачаелар йол. Къийделар кхы тайпа доакъараш а. Юха а Джадаева опыто кІалхарбаьхар жа Іуй. Цо санна, дийнахьен буси хІара устагІа 800 грамм силос, ах килограмм ча, 200 грамм концентрированни доакъар, 50 грамм патока, 7 грамм карбомид, иззал диамони-фосфата тух, кобалт кхоачийташ кхаба доладир жа. Иштта уж кхабара опыт Калмыцки АССР «Степной» совхозе ваха волаш Іомаяьяр Джадаев Султана. ХІаьта цун шийна меттел накъаьлар кхыча жа Іушта а. Цу тайпара кхоабаш, колхоза жа Іангара даьхар цу шера. Из эггара хьалха Султана опытах, хьинарах, даьнна беркат а дар.

Цо Іомабаьчул тІехьагІа къаьстта Іул хьа а ийца хІанз болх беш бола жа Іуй а кІезига бац. Царех цаІ — цун зІамагІа вола воша — Асланбек. Шийн декхарех дика лоархІаву из а. Масала, укх шера хІара бІаь жийна тІехьара 112 Іаьхар хьакъоастабир цо, е планал 12 Іаьхар дукхагІа.

Цхьа ха яьлча юха а тхона хьатІавера Султан.

— Сагота-м деннадац шун со воацаш? — аьнна хаттар а даь, йовлакх хьекха юхь тІара хьоцар Іо а даьккха.— атта бац тха болх, — аьнна тІатехар, вела а къежа.

ХьатІакхоачаш латтар делкъа ха. Ше сиха волга тхона хоа ца далийтара санна, шорттига сахьата тІа хьежар Султан шозза-кхозза. ТІаккха:

— Бехк ма биллалаш, воша — Асланбек волча ваха везаш ва со. Ше ва аьттув а боацаш, саг вайтавар цо, балхацара цхьа дош къоастаде согара новкъостал дезаш, — аьлар. — Са бригадахи колхозахи сона ховр а ца ховр а Эдико дувцаргда шуга.

— Массанахьа кхача, дерріга ше де гІерташ, иштта сатем боацаш саг ва-кх тха Султан, — аьлар Шаипов Эдика. Султан дІа а ваха тхо новкъа даьлча. — Балха тІа цхьаннена гІо эшаш моттиг йолга хезача, ший гІулакх дита а цига новкъостал де ца вахача Іелац, хІанз тахан санна. Иштта ва-кх тха Султан. Цудухьа наха доагІаш сий а ду цун. Юрта Совета депутаталла хержав цар, из бытаца а кхыча гІулакхашца а бувзам бола дош къоастаде дезаш нийсделча, дешаца а доацаш цо эша гІо дергдолга ховш.

Джадаев Султанах иштта доккхал деш дийцар тхога тІехьагІа колхоза кхыча кулгалхоша а.

М. ХАМАТХАНОВ.

Вай — интернационалисташ

Укх шера 15 сентябре «Сердалос» кепатехаяр «Вай — интернационалисташ» яха статья. Цун автором — Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова дувцар вай мехка Советий Iаьдал эттача дениз халкъашта юкъера ленински доттагIал, социалистически патриотизм а интернационализм а цIаккха ца хиннача тайпара чIоагIъенна хиларах.

Из ишта дале а, белгалдоаккх авторо, наг-нагахьа националистически гIулакхаш ниислу бе-беча бахьнех: социалистически законаш телхадарах, административни лелаярах, бюрократизм хиларах. Уж гIулакхаш михьардоах шоай ха йиаь даьина Iаьдалаш, традицеш лелаераша.

«Сердало» газета редакце лаьрхIад «Вай — интернационалисташ» яхача статья тIа оттадаьча лоархIамеча дешаех дIахо а дувца. Цудухьа газет дешарашкара оаха дех царех шоашта хетачох редакцега яздар. Фу де деза патриотически а интернациональни а кхетам лулга тоадара, фуд из болх лерттIа лелабара шун коллективе дер а шоана дича бакъахьа хетар а? Цох тхога язде.

Тахан оаха кепатох цу тайпара хьалхара материал.

БЕРА ХАНА ДЕНЗ

Теркам тIабахийта йийшар аз «Къамандар а интернациональнидар а вIаши нийса тарде» яха статья. Цу тIа да укх тайпара дешаш:

«ДикагIболча советски наькха оамалех дIадаккха йиш йоаца хIама хиннад интернационализмах, долче вай халкъа интернационалистски кхетам дIахо а кIоаргбара мел эша объективни факторaш я вайцига».

Халкъа интернационалистски кхетам балара йолча факторех дувца безам ба са.

Динамично дегIаух советски социалистически общество. Цунца цхьана дегIаух юкъара образовани луш йола вай школа а. Советий Iаьдал эттача шерашка мах баь варгвоацаш доккха дакъа юкъедихьад цо коммунистически сакхетам бола къона поахаленаш хьакхедара, къахьега а баха а уж Iомабара.

ХIаьта а даьр кхочамбаь Iе йиш йолаш дац. Юкъера образовани луча школана реформа ярах болча КПСС соцам тIа ма аллара, экономикен культурен гармоничнi а сихха а дегIанкхувлара кердача хьисапе. кхы а кIоаргагIа кхетам бала беза кхувш йоагIача тIехьенна.

Вай республика предприятешка болх беш йола дукхача къамех латта коллективаш санна, тахан школашкара дешархой состав а интернациональни я. Цу тайпара школаш хилар боккха лоархIам болаш да, хIана аьлча общестана интернационализаци яра. советски халкъа керда общность дIахо дегIакхувлара объективни фактор я из. Цхьан школе деша дагIача бе-беча къамех долча бераша Iомабу эрсий мотт, цунга гIолла караерзаю мехка а дунен а культурни ганзаш.

Дукхача къамех дола бераш деша дагIача школех халкъий доттагIлен а вошала а хьаст хинна дIаотта могаргда, нагахьа санна хIара школа ший тайпара йола специфика теркал а еш, дешара-кхетама процесс вIаштIехьйоаккхе. Укхаза кертердар да къамани интернациональни дар цхьатарра нийсдеш, къона тIехье ювзаенна а кхетаеш а хургйола хьалаш хьаделга. Из дош къоасталургда, нагахьа санна дешархошта патриотически, интернациональни, атеистически, эстетически кхетам балара хIара школера хьал довзаш, дешархой къаман состав а дай-ноаной социальни состав а теркалъеш болх вIаштIехьбоаккхе. Ювцаш йола педагогически проблема толаме къоастаяра йовза еза хIара дешархочун дог-уйла. КIезиг-дукха а нийса йоаца уйла гучаяьлча хIара дешархочунца, цун даьца-наьнаца къаьст-къаьста индивидуальни болх бе беза интернациональни кхетам луш, дезале унахцIена йола уйлаш хьаеш.

Тайп-тайпарча къамех дола бераш деша дагIача школашка болх беш бола хьехархой а специфически хьалашка хьежжа дешара-кхетама процесс дIаяхьа ховш хила беза. ХIаьта цу хьакъехьа тахан кIезига ду вай республике. Цхьабакъда, къаьга гуш-м да хьехархой эггара хьалха шоай идейни а интернациональни а закалка йолаш, цу тайпарча школашка болх бе психологически, педагогически, методически кийчбаь хила безалга. Иштта мара вIаштIехьдаргдац кхувш воагIачоа, къаьст-къаьста а ца луш, комплексно кхетам бала.

Тха филиала болхлой хул республика дукхача школашка. Опыто хьахьокх цхьаболча дешархошта къамандар а интернациональнидар а вIаши нийса тарде ца хар эггара хьалха идейно-политически сакхетам лоха хиларца дувзаденна долга. Цунца цхьана из дош нийса кхетаду идейно-нравственни закалка лерттIа йолча дешархоша. Укхазара хьайоагIа вывод — дукхача къамех дола бераш дешаш йолча школашка дешархошта идейно-политически а нравственни а кхетам лулга хадданза тоаделга. Вай парте политика, коммунистически идеологи кхетаеш а из дегаца къоабалъеш а вола саг хила йиш яц къаман эгоизм, къаман нигилизм е космополитизм йолаш.

Тха филиала опорни школех цаI я Назрановски № 3 йола школа. Тайп-тайпарча къамех долча берашта интернациональни кхетам балара къаман а интернациональни а дар вIаши къоасталургдоацаш дувзаденна долга дIахайтара, цох доала беркат дIадовзийтара дукха къахьег педколлективо. Вокхха интернационалист хиннача В. И. Ленина вахара а революционни а никъ Iомабу, йовзийт партийни съездий, КПСС ЦК пленумий материалаш.

Дешархошта идеологически закалка яра, уж идейно тешаш хьалкхебара боккха лоархIам болаш да вай советски социалистически обществана карагIдьннараш дIадовзийтар, капитализмана хьалхашкара социализма совленаш гучайоахалга. Укхаза боккха лоархIам болаш да къаман дош къоастадара социализмана карагIдьннараш дешархошта дIадовзийталга.

Интернациональни кхетам балара чIоагIа аьттув болаш да школа йолча моттиге дукхача къамех латта производственни коллективаш хилар, лоаллаха кхыча къамех бола нах бахар. Масала, № 3 йолча назрановски школана уллув я дукхача къамех болча наха болх бу районни больница, автотранспортни предприяти. Хьазцаргья вай, масала, больница. Мехка тайп-тайпарча вузашка дийша дукхача къамех бола нах ба укхаза болх беш. Больнице йола оборудовани хьаьяй мехкарча а доазол дехьарча а предприятешка болх беча интернациональни коллективаша.

Ширдаьннар, дIахьалхашка аха новкъарле еш дар дIа а доаккхаш, дикагIдар, тахханарча вай вахарца товшдар лархIа а хьаэца а деза, эггара хьалха СССР гражданин ше хилар дага а кхоабаш. Къаман а интернациональни дар вIаши нийса тар а деш, хьалкхее еза советски сага дегаоидало йола къона тIехье.

А. ЦИЦКИЕВА,
РСФСР къаьмий школай Iилма-тохкама института Нохч-ГIалгIай филиала Iилман болхло, РСФСР халкъа образоване отличник.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета президиума заседане хьежар Нохч-ГIалгIай АССР Паччахьалкхен планен 1988 шерарча республика Паччахьалкхен бюджетен проекташка. Цу хьакъехьа доклад даш йир НГIАССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела, республика Госплана председатела А. А. Мальсаговен республика финансий министра П. И. Голещихинен.

Министрий Совета президиумо керттерча даькъе, заседане белгалдаьраш теркал а деш, могайир плана а бюджета а проекташ, уж НГIАССР Лакхехьарча Совете хьажа дIачу а елар.

Президиуме дийцар 1985 шера 12 июне КПСС ЦК-ас клубни учрежденеехи спортивни гIирсехи пайда эцалга тоадара хьакъехьа баь соцам кхоачашбара де дезарех НГIАССР Министрий Совето 1985 шера 10 октябре баь соцам Малгобекски горисполкомо кхоачашбара лелама хьакъехьара дош а.

Белгалдаьккхар, район социально-экономически дегIайоалаяра а наха салоIалга вIаштIехьдоаккхача хинна таккхала Iера хьал дIадаккхара а тIехьа кIезиг-дукха болх баь хилар. Кхоачаш деш да районе нах баха моттигаш тоаелга а комплексно гIирсаш хьалделга а. Цу гIулакха лоархIаме хIама а хинна дIаэттар культурно-спортивни комплексаш хьаяр Физически культурацеи спортацеи гIулакх дола нах 15 эзар сагага кхоачаш дукхагIа хиннаб.

Турпала - патриотически а интернациональни а кхетам балара хьакъехьа тоъал опыт Iоаьый районе. Чакхдоах призывника Ди, Сийлахь-боккхача Даймехка тIема ветеранашца вIашагIбетталу, тIема а къахьегама а сийлен моттигашка гIолла автопробегаш ю. Юкъекхувл керда цIейши обрядаши: города денош, улица цIейш, дой ххахкара спортивни цIейш, кх. дI. цIейши обрядаши: города депутатий городскойн юртийн Советий исполкомаша культурно-просветительни учрежденейи спортивни гIирсийи болх хила беззача боараме хулга Iалашдаьдац. Хано дIадехарашка хьежжа бац Юкъерча-Ачалкхерча, Долакоарча, СоагIапчарча. Вежарий яхача юрташкарча клубни учрежденей болх. Ледара болх беш я г. Малгобекера культураи салаIарен парк а. Районерча культура а спорта а болхлоех ахаш шоай балха лаьрххIа кийчо йоацаш (дешанза) ба.

Районе лазар а хинна дIаэттад, культура учрежденей материально-технически база тIехьаюсалга: 19 клубни учреждени а цу гIулакха, аьнна, тоальча помещенешка я. хIаьта 8 библиотека — арендованни цIеношка. Из иштта доллаше а, соцкультбыта объекташ хьалъелга лаьгIа лел. Республика Госагропромо Вежарий яхача юрта а Аки-Юрта а 300 моттиг йола культура ЦIенош хIанз а хьалде доладаьдац.

НГIАССР Министрий Совето 1985 шера 10 октябре баь соцам кхоачашбара тIехьа беш бола болх тоъамболаш ца хилар болгал а доаккхаш. Малгобекски горисполком декхарийла йир социально - культурни сферера тIехьадусалга дIадаккха, НГIАССР Министрий Совета 1986 шера 13 мае баьча соцамга хьежжа клубни учрежденеш хьалъяра а эксплуатаце дIачуялара а даькъе, культура учрежденеша перестройка хьале деча балхашцара кхоачамбоацараш дIадаха, культура цIеноех, клубех, библиотекаех, музеех спортивни гIирсех, моллагIча ведомствашта чуйоагIаш уж яле а, дикка а эффективнегIа пайда эцалга Iалашде.

Культурно-просветительни болх вIаштIехьбоаккхаш теркалийнзаяргьяц общественни уйла, наькха хьашташ, къаьстта кагирхойдараш, художественни а технически а кхоллама, физкультурана, спорта, чулоацам а болаш салаIара, хулиганство, малар мелалга, кхыйола обществана духьалара оамалаш дIаяхара уж тIакхувш хилар кхета а деш.

Наха атеистически кхетам балара болх дийнбе а цун формаши методаши эргаьха тоае а еза. Социально-культурни учрежденей болх къахьегамхошта лакхара политически кхетами социальни культурен Iомаеш хила беза.

Цу дешай хьакъехьа юртий Советий исполкомаша, моттгерча Советий массазарча комиссеша беш болча балхах йолча отчеташка хан-ханнахьа ладувгIа деза.

Нохч-ГIалгIай АССР культура министерство декхарийла яьй Партеи Правительстван установкаш ларде а лувцаш, хьалъэттача культура проблемаш дешаш къоастадара эша керда методаш лаха, къаенна формаши методаши дIаяха, культура учрежденей балхацара моттийта ю кийчонаши парадноста юстаръякха.

Госагропром декхарийла я, НГIАССР Министрий Совета 1986 шера 13 мае баьча соцамна хьежжа, районерча юртий культура цIенош хьалделген эксплуатаце дIачулулген Iалашде.

НГIАССР Госагропрома, респотребсоюза чуйоагIача маькх йоттачен макаронни промышленноста, ялат продуктий управлене объекташка цIи ялара духьала хила дезача гIулакхаштка юкъе цIенхаштта кхоачамбоацараш хиларах долча дешага а хежар цу заседане. Цу заседане белгалдаьккхар, республика Министрий Совето цкъа санна, массехказа хьалхадаьхад цу лакхе йийцача ведомствай кулгалхошта, цар подведомственни йолча предприятешка цIи ялара кхерамзлен боарам лоха хилар. ХIаьта а цу объекташкара цIи ялара духьалара хьал, хьалха а санна ледара да. ЧIоагIа цIи ялара кхераме хьал эттад дом беш органически материалаш чакхйоахача предприятешка.

Министрий Совета президиумо НГIАССР Госагропрома председатела заместитела н. Поповга, респотребсоюза правлене председатела н. Гуржихановга маькх йоттачеи макаронни промышленноста управлене начальникага н. Шайхаевга, ялата продуктий управлене начальникага н. Шимкога дIахайтар шоай подведомственни йолча предприятешка цIи ялара кхерамзлен хьалаш хилийтара персональни бехке уж хилар.

КЕРДА ИНСТИТУТ: ДЕКХАРАШИ ПРОБЛЕМАШИ

Ер шу ахавел тIехдаьнна чул тIехьагIа КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен решенегIа Грозне хьайир медицински гIулакхашта лаьрхIа йоацача антибиотикий керда Еррнгсоюзни Iилма-тохкама институт. Института декхарехи из хьахиларахи дувцилга дийхар тха корреспондента ВНИИАН-а директоргара Владимир Леонович Байбурскегара.

— Тха институт хIанз духьала Iилмахоштен технически кадраштцен Iалашъеш мара латтац, — аьлар В. Л. Байбурске. — Бакъда, практически болх дIаболабеннаб. Самообразованега гIолла а Москвани Грознеи организацешка, предприятешка (Грозненски биохимически, Грозненски химически заводашка, баклабораторе, университете) йолча курсашка стажировка еш а кийчбу микробиологеи биотехнологен специалисташ. 1987 шера Iилма-технически балхий задани кхоачашъяра мел эшар ду «Биотехнология» яхача Московски институтаца цхьана. Расчетни балхаш ду Грозне, хIаьта экспериментальни дараш ВНИИАН-а болхлоша отрасле заводашка а «Биотехнология» яхача институте а.

Института корпусаи опытни заводан (ханна институт чуIера йола варианташ увттаю) проектировани яра даьнеш кийчъю. Моттигерча советски партийни органаша цу деша чIоагIа теркам тIаэза бале а из хIанз а ира латт. Из сихагIа къоастадар ловра тхона.

ХIана практически болх беш 60 болхло ва, царех 9 Iилмай кандидат а волаш. ТIехьагIа ВНИИАН-а болхлой пхезза дукхагIа хургба.

Партен правительстваси хадданза теркам тIабохийт юрта боахам, кхыдола доакъош а дегIадоаладара. Цу гIулакха тIехь лоархIаме да биологеи биотехнологен тохкамаш дара дола Iилма дегIадоаладар а. Царех хьаухлаш дар дукхагIа хилийтар. Уж тохкамаш ду медицине, юрта боахаме, промышленносте боккха пайда боала биотехнически процессаши керда продукташ, препараташ, геттара дика селекционни материал, боккхача лоархIамера культураш, хьайбаш, кхачан а доакъара а добавкаш яхара методаши юкъеяхьара.

Уж боккха лоархIам бола дешаш хилар хьахьокх мехка керда ялх Iилма центр — Ленинграде, Волгограде, Саратове, Казане, шиъ Грозне юллаш хиларо.

Вайцига медицински гIулакхашта лаьрхIа йоаца антибиотикий Еррнгсоюзни Iилма-тохкама институт, хIаьта иштта «Биотехника» яхача Московски института Грозненски филиал, «Южгипробиосинтез» яхача Одесски института филиал йиллаpо Грозненскии Гудермесскии биохимически заводашца цхьана хьахургья Къулбаседа Кавказе эггара йоккхагIйола биотехнологе Iилмэтехнически центр.

ВНИИАН лаьрхIа я доакъара, ветеринарни гIулакхашта, баьцовгIашта хула лазараш дIадахара йола антибиотикаш арахецара технологи хьаяра.

Антибиотикаш — чоалхане химически соединенеш, къаьсттача тайпара микроорганизмаш йоахаеш йола продукташ я. Кхыча средствашца дулуш доаца, цкъаза вIалла ца дулу дарба де низ кхоач цар. Цудухьа уж хьаяр, арахецар бехктокхаме а вахаре эшаш а гIулакх да.

Из чIоагIа чоалхане процесс я. Из дIайолалу микроорганизмай селекцегара — антибиотикий продцентрашкара. Укхаза йоккха овсарле йолча микроорганизмай штаммаш йовзаш яраш хьае а керда яраш лаха а еза. Цул тIехьагIа хьаю, ма дарра аьлча биосинтез. Из да шоаш къаьстта йолча аппараташка ферментераш оалаш йола микроорганизмаш хьалкхеяр. Процесс массехк дийнахь-бус йIаьхлу. Цу хана ца соццийташ фо чуухийт аппарата чу садахийтара а питательни среда хилийтара а. Из а вож а стерильни хила деза.

Биомасса дегIайоагIа среда маза болаш йикълуши дукхха йIовхал хьахулаши. Из йIовхал хадданза дIаахийта еза. Дийнача масса лерттIа болх баран дегIаахаран система, чIоагIа тешаме а автоматизаци я а хила еза. Цельсех ах градусал лакхи лохи ца йоалийташ лоаттае еза температура массехк дени-буси. Чудохийташ дола фо соцадича е среда цхьан минута а хийцача ергига масса лергья.

Биосинтез еча хана боккха лоархIам болаш я биокатализ. Геттара боккхача лоархIаме да йоккха эффект йола питательни средаш хьахилийтар. Тохкамхошта хьалхашка латта декхар да цу гIулакха кхачан промышленноста отходех пайда эцара таронаш тахкар.

Биомассас ферменташка дегI даххьаше антибиотикаш хьаIов. ДIахо йодача хана Iилманхой декхарийла ба биомасса концентраци ах процент лакхлургIоацаш уж химически соединенеш эффективни дIанъастара методаш хьалаха. Из ду тайп-тайпарча фильтрашка гелеобразни средай раствора сепараци яра наькъагIа.

Цул тIехьагIа Iилманхошта хьалхашка латта лоархIаме дош да антибиотикал бIаьзза езагIйолча чакхъяьккхача биомассана утилизаци яра эффективни наькъаш лахар.

ДIахо йодача хана антибиотикаш хьаяра никъ ба органически растворителашцен ректификаце новкъосталца растворителаш чакхъяхарцеи фильтратара чура экстракци яр. Цу тайпара хьахинна продукт порошокаш хилийтара йокъаю, цхьа шоаш къаьстта йола растовраш еш кийчъе а мегаргья.

Эшаш йола свойстваш хьахилийтара антибиотикашта химически трансформаци ю.

Института балха керттера участкаш иштта лоацца язъяро а газет дешаршта довзийтаргда юрта боахама чIоаггIа эшача, боккха лоархIам болча кердача института балхаш. Белгалъяьха плаш кхоачашъяра ВНИИАН института эш дукха специалисташ: микробиологаш, химикаш - органикаш, процессайн аппаратийн специалисташ, автоматизаце говзанчаш, физикаш, математикаш-программисташ, ботаникаш, фармацевташ, ветеринараш-лаборанташкара лабораторей заведующешка кхаччалца бола тайп-тайпара болхлой.

Микробиологи вай республикана керда хIама да. Цудухьа йоагIаш йола кадраш кийчъелга вIаштIехьдоаккхаш да: мехка керттерча Iилма центрашка квалификаци лакхъяра курсаш йохк, хIаьта Грозне цхьа хьаьдача программагIа Iомабергба нах. Из дара юкъеоз Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета, мехкдаьттан педагогическии институтий специалисташи Iилманхойи. ЛаьрхIа йолча программагIа Iомабергба ВНИИАН-а техникаши лаборанташи. Из деррига а дергда института керттера болх бешше а.

Ер шу чакхдаллалца йолча хана цхьадола Iилма-тохкама балхаш деча хьинаре дакъа лаца деза институто, антибиотикий массехк кердача тайпашта проектировани яран уж хьаяран йола регламенташ оттае а еза.

ВНИИАН йиллара балхаш мел доккхий да хьахойт укх даннеша: института объекташ 20 эзар квадратни метр дIалоацаш хургья. Цу гIулакха хьожадаьд 12 миллион сом. Перспективе хьалде лерхI нах чубаха цIенош, общежитеш, деша даха ха ккачанза долча берий а соцкультбыта а объекташ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Дзуси яхача японски города мэралла хержав США герзашцарча низашта лаьрхIа цига йоккха жилищни комплекс яра духьала вола 43 шу даьнна Кинтиро Томино (сурта тIа). Дукха ха йоаццаш хиннача хоржамашка из котваьлар японски лаьтта Пентагона керда объект хьалъяра тIехьа волча консерваторий викалал.

Накасонэ правительствос массехк шу хьалха дIакхайкадьдар Дзуси яхача города дукха гаьна йоацача ший тайпарча заповедника территоре тIа 5 эзар болча американски тIема гIулакх дечарпеи цар дезалаштеи «городок» хьае лархIарах.

Джапан Пресс — ТАСС сурт.

МАШАРЕИ СОЦИАЛИЗМАИ МАНИФЕСТ

Дог ураоттадеш йола машареи социализман манифест — иштта тIанийцар болгарски общественноста Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дизара хетаяь Съездий Кремлевски Двореце хиннача торжественни заседане КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева яь доклад.

Экономически вIаши гIо дара Совета член а Варшавски Договора Организацена юкъебоагIача Советий Мехка союзник а хиларах тарра Болгаре чIоагIа мога а деш тIанийцар М. С. Горбачева планетера машари кхерамзлен чIоагIъяра дунен халкъашта юкъера гIулакхаш леладеча социалистически мехкий моттига а лоархIама а лакха мах бар.

Цу доклада тIара шин моменто са теркам тIаззар. Хьалхара — социализма дуне тахан вайна ший къаман а социальни а оагIонга диллача тайп-тайпара долаш хьалхашка отт. ЦхьоагIо хилар — из дац ше мел дола хIама цхьатарра хила деза яхалга. Бакъда, цо керда общество хьалъяра моделаш юкъерайоах.

ШоллагIа момент, хьалхарчунца диалектически бувзам болаш я, — из социалистически пачхьалкхений дIа-хьа леладеча гIулакхашкара интернациональни юхьиг. Социалистически интернационализма практика болхлой класс шоай гIулакха тешаме, дувцилга а йоацаш цхьатарра бокъо йолаш, социализма юкъарча гIулакха йоакхо еш хиларах латт. Уж лакхара дIадехараш массаза ленински парте советски коммунистий балхаца хиннад. Уж — керда строй толаме хьалъяра, социализма опыт ца хаддаш хьалъйизара, эргаькхха - тоаяра, цун чIоагIал а тIаозара низ а совбаккхара дола тешал.

«Октябри перестройкеи: революци дIахо йодаш я» яхача М. С. Горбачева доклада хьаелл. шийна адамле ядерни доацача кхоалагIча эзар шеранга дигара, хьалхъкъалерча эзар шеранга дигара йола исторически бехктокхам тIанийца социализм машаре дIахойнгара йола перспективаш.

Горан ГОТЕВ,
болгарски публицист.
(София Пресс — АПН).

Нигера тIара комбинат

Нигера яхача хина берда йистера Аджаокута яхача нигерийски города районе Тропически Африке эггара йоккхагIйола металлургически комбинат хьалъеш йола советски специалистий коллектив хьинарерча къахьегамца накъаера Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара.

— Геттара еза юбилей хьатIаотташ, — аьлар АПН корреспондента интервью эцаш гIишлон генеральни директора Сафонова Ростислава, — эзараш километраш даьхенна гаьна болча советски болхлошен инженерашен толаме кхоачашду белгалъяь объекташ эксплуатаце дIаялара хьалхашка оттадаь декхараш. ХIанз тIеххьара тохкамаш деш да тхо кердача, аргIан кхоалагIча «900» яхача прокатни стана. Цо хIанз болх беш йолча «150», «320» оалача станашта болата заготовка ергья, цар тIа болх беча вIашагIтехача советско-нигерийски бригадаша Нигере хIанз а тIехьа кхыча мехкашка дIаухийтача ахфабрикатех хьалхара продукци — аьшкасаьрг, арматурни болат, цу къонача африкански паччахьалкхен промышленноста тайп-тайпарча доакъошка эшаш йола кхыйола изделеш хьаю.

— Укх деношка, — белгалдаьккхар генеральни директора, — тепловой электростанци болх бе йолаялийтай. Цо электроэнергеца завода болх беш йола объекташи болхлой поселкаши Iалашъяь ца Iеш, иштта, гаргга яда йоккха йоаца городаши юрташи Iалашъю.

Аджаокуте сиххача темпаща хьалъеш латт тIеххьара, йиъалгIа прокатни стан. Нигерийски оагIоно из хьатIадоагIа шу юкъекхоачаш дIаяла лаьрхIад. Доменни конверторни производство, аглофабрика, коксохимически завод. 1989 шера биззача проектни низаца, болх бе йолаелча Нигере тIарча металлургически комбината цхьан шера 1,3 млн. тонн, болат чакхдаккха вIаштIехьдаргда.

Укхаза белгалдаккха доагIа, — йоах Р. Сафонова, — коксохимически производстве керттерча даькъаца цхьана хьайоалаш я, мехка чIоагIа хоатташ йола лакха дикал йола азотни удобрени арахецаргхилар. Цудухьа Аджаокутас Нигерена диккача даькъе металл лоаттадаь а ца Iеш, цун юрта боахам дегIакхувлача доккха дакъа юкъехьоргда.

Юрий ПРОНИН,
АПН соб. корр.

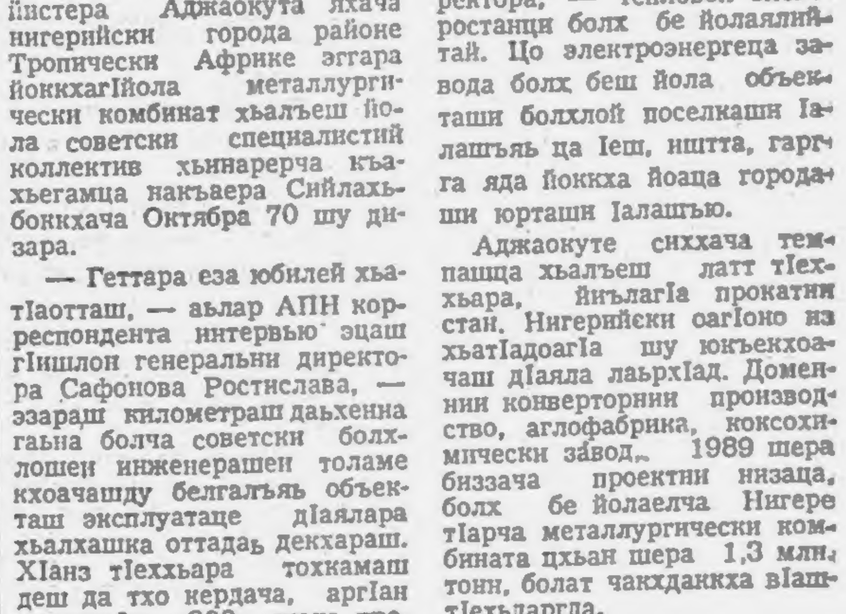

Дукха ха йоаццаш Иордан яхача додача хин Малхбузен берда йистен Газ яхача секторен дукхача наха дакъа а лоацаш забастовка йир израильски оккупанташ цIий мехкадеш деча зуламашта духьала. Эзараш палестинцаш городай улицашка арабаьннабар чакхйоахача террорах, гIаьрахой карагIа байначар сий дара духьа, хIаьта цунца цар цIаькха а бакъдир даьхе мукъаяккхара тIехьа шоаш хадданза къовсам лоаттабе лаьрхIа болга.

Iарбаша яь выступленн терроаца, репрессенца тоIае гIертар израильски Iаьдал.

СУРТА ТIА: Иерусалима пригороде лийца палестински кагий нах.

АФП — ТАСС телесурт.

Соцкультбыта объекташ хьалъяра—хадданза терко

ЮКЪАГIДИСА ГIУЛАКХ

Тахан чIоагIа ира латт керда соцкультобъекташ хьалъяра, йолаш йолчарех бизза пайда эцара дош. Из парте социальни программа керттера дакъа да. Миштта латт из дош Малгобекски районе?

...Укх шера август бетта тха газета тIа кепатехар «Книжкай фусамаш» яха корреспонденци. Цу тIа оаха дийцадар книжкаш дешара тIаувзаш, сийрда боагача культура кхуврчах Йоккхача Ачалкхерча библиотекахи тIера тхов Iочу а хаьрца, книжкаш ара дисача Даби-Юртарча библиотекахи. Библиотекана лаьрхIа хьайица керда цIа хьалъоттаде Малгобекски горисполкома культура отдела гIо дара «Алханчуртский» совхоза кулгалхой, цу юрта Совета исполкома теркам тIаззар оаха. Фуд цу хана генза хувцаденнар? Книжкаш хьалха санна наькха коа латташ да, библиотека хIанз а хьалъе йолаьяц. Цунах лаьца шийга хаттар дича горисполкома культура отдела заведующе М. Танкиевас аьлар:

— Из библиотека йицъенна дагIац тхо. Тхона шаьра хов цу юрта библиотека а клуб а йоацалга. ХIаьта, 1989 шера доккха культура ЦIа хьалде лерхI оаха цига.

Цу чу хургья книжкашта эша фусам а.

«ХIанз библиотека хьалъеш рузкъа сенна доаду» яхалга деций из?

Цу библиотеках лаьца са къамаьл хилар «Алханчуртский» совхоза парткома секретараца Точиев Мохьмадаца. Цецвоаккхаш бар секретара баь хоам:

— Тхога цкъаь-цкъа кхьат дайтадац цу хьакъехьа Малгобекски горисполкома культура отдело. ХIаране шо-шоай болх ма бий. ХIаьта, царна тхогара гIо эшалга ховш хилча, тхо фу деш дагIаргдар?

Ниисса аьлча, вIалла культура отделера каьхат ца доагIе а. совхоза кулгалхошта ха декхар дар, шоашта лоаллахарча юрта цхьаккха культура кхуврч боацалга. ХIанз цу юрта Совета исполкомо библиотекана лаьрхIа лаьтта къоастадаьд. Бакъда, гIулакх, кхы меттахьа ца доалаш латташ-и да.

Хьалъеш латта соцкультбыта объекташ йистеяхара хIама даьдац районе ер шу доладелча денз. Масала, ер кхоалагIа шу да Инаркъера культура ЦIа хьалдаь латта. Цунах лаьца дIадахача шера яздаьдар тха газето «КIай модж яллалца» яхача корреспонденце тIа. Цу тIа «ХIанз дукха хIама дисадац цига де дезаш, — аьнна культура отдела заведующе дешаш доаладаьдар автор,— керда проектно-сметни документаци а оттаяь, котельни хьалъе езаш да тхо. Кхы кIеззига балхаш а даь, тIадоагIача Октябрьски цIейга из хьаделла хьожаргда тхо».

ДIадахар цIей а, из шу а. Из йистедаргда яхаш йийхка ха мо. хувца баьлар объектера болхлой а. ТIеххьара цига балхаш деш ба МПМК болхлой. Хьалъяьй цар котельни а. бакъда, хIанз а чуйилланза я газ, свет, кхыдола балхаш да де дезаш. Ховрга-кх гIишлонхоша а, Малгобекски культура отдела кулгалхоша а малагIа ха юллаьргья хIанз из йистеяккха.

Иттех шера йийцачул тIехьагIа, хьалха юкъбанцара школа чухиннача цIагIа клуб хургйолаш, из тоадеш боахк Йоккхача Ачалхе гIишлонхой. Цу балха ахча а, эшаш йола гIишлон материалаш а вай республика Культура министерствос еннай. Бакъда, вIалла теркалйиц из объект моттигерча организацеша. Масала, ши бутт совгIа ха яькхар гIишлонхоша ийна кIал Iобилла жагIа барга хьежаш, ши-кхо кIира доаккх маркхал бе хий доацаш. ХIанз цу объекте де деза керттердар — отоплени елга. Керда котельни хьалъе езаш ба гIишлонхой. Из хьалъе мел эша хIама Iалашъе езар хIанзле.

Бутт совгIа ха мара йисаяц ер шу чакхдалла. Мехка массайолча миIинге «перестройка» яха дош да хьахозаш, йоккха эргалонаш я хулаш йоагIаш. Тахан вай йийцача юрташкарча наькха салаIара, цар эстетически духовнии кхетам лакхбара йоакхо е декхарийла бараш, шоай балха методаш эргаьха боалаш бац.

Л. ЧАПАНОВА.

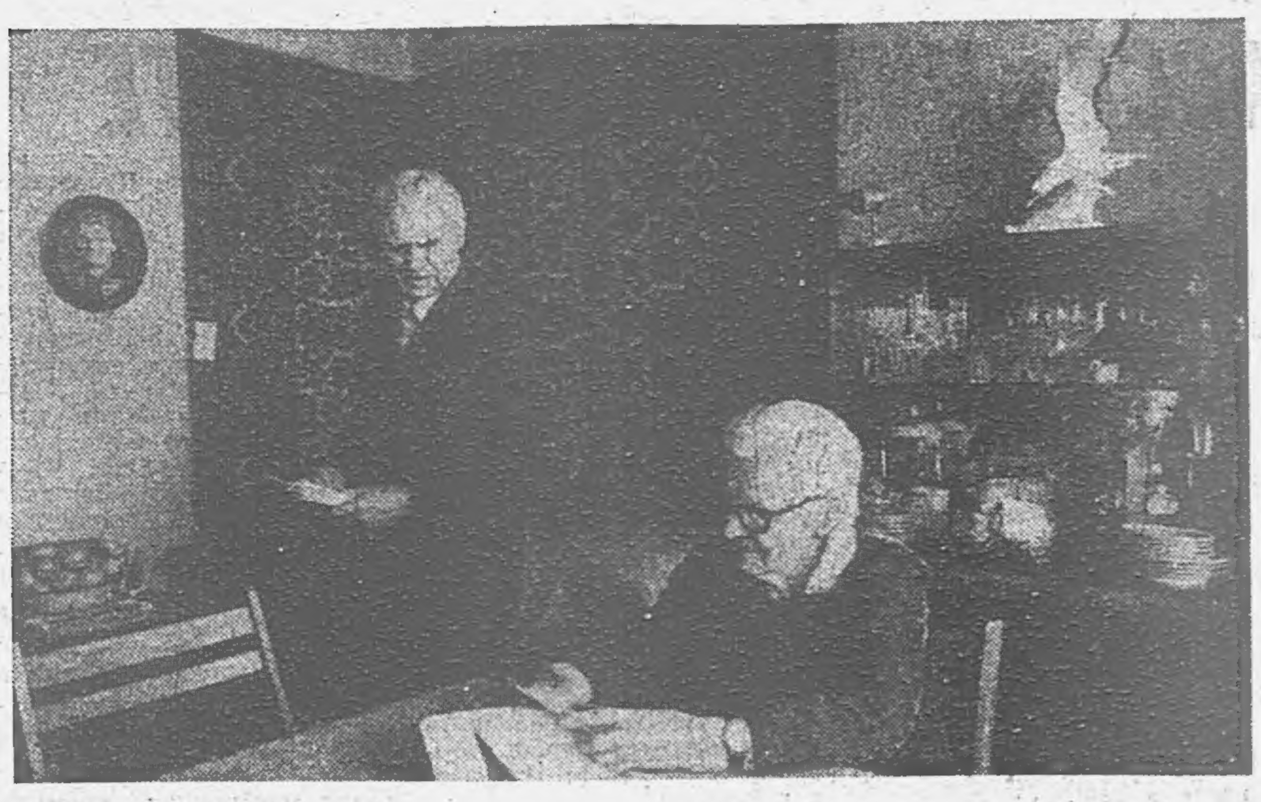

Москван хозача моттиге канала берда йисте латт Мосгорисполкома социальни Iалашон Управленей № 1 йолча пансионата дуккхаза вIаштIардаь ши цIа. Укхаза хоза тIа а нийца йоагIа йоакхо а еш лелаву 800 къоано. Вахаре эттача тайп-тайпарча хьало боалабаьб уж укхаза. Администраце шийна могар ду пансионате хьатIаухаш бола къоаной кердача хьалашка дIаIамаргболаш. Эггара хьалха укхаза баьхкарашта цхьан ханна мара прописка йыц, царна 5 бутт ха лу шоаш массаза укхаза боахалургба е бац къоастадара. Тайп-тайпарча хьисапе дIадода цар вахар пансионате: цхьабараша укхаза шоашта новкъостий лох, вокхарна цу шийтайпарча вахара хьисапаца дIаIама магац. Пансионате кхоалагIа группа а я. Уж тайп-тайпарча вахара хьалах цхьан хана укхаза баха баьхка «дачникаш» оалаш бола къоаной ба. ХIаьта укхазара вахар къоаной цIеношкарчул дуккха комфортабельнегIа да. Из мехка эггара хьалхара мах телаш йола пансионат я: укх чу вахачун бетта 85—100 сом дала деза.

СУРТА ТIА: шу совгIа йолча хана пансионате бахаш бола ЛебедевгIар дезал.

А. СОЛОВЬЕВА сурт.

ТАСС фотохроника.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

ШОАТТА 14 НОЯБРЬ

В. И. Ленина цIерагIа ДК. 15.00. «Боадон духьала» яха кинолекторий. 19.00. «ВIашагIхетар» яха видеодискотека.

Н. К. Крупскаяй цIерагIа ДК. 10.00. Автомобильни транспорта болхлошта хетадаь цIей. 11.00. Авиамодельни кружок. 13.00. Драматически кружок. 18.00. «УнахцIенон» клуб.

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 12.00. Игротека. 14.00. «Нийсархо» яха клуб «Дийн вайн» яха беседа.

Химикий ДК. 17.30. «Иллеца вахаре гIолла» яха духови оркестра концерт.

Просвещене болхлой ЦIа. 11.00. Музыка езарий клуб. «Турпала - патриотически иллеш». 12.00. Книжкаш дезарий клуб. «Книжкай паччахьалкхе — ший тайпара тамашийна паччахьалкхе». 18.00. Вокальни музыка сайре.

«Красный молот» завода ДК. 10.00. Iарбий метта къамаьл де Iомалуш да. 14.00. «Майрра, кадай, фийла бараш» яха игротека. Бешамаш лелаелга дезарий клуб. 15.00. Берий бальни халхарий кружоко хьех. 17.00. Английски мотт Iомабеш йола кружок. 18.30. Кагирхой салаIара сайре.

КИМ цIерагIа клуб. 10.00. «Фотодело» яха кружок. 16.00. Литературни шоатта «Берашта В. И. Ленинах лаьца дувцар». 16.00. «Ца малара хьисап чIоагIдеш» яха тематически кинохьокхар.

В. Маяковске цIерагIа клуб. 20.00. Кагирхой салаIара сайре.

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк. 14.00. ДСО а ведомствай а сборни командашта юкъера гуйрана яйгача атлетиках йола кросс.

КIИРАНДИ 15 НОЯБРЬ

Нохч - ГIалгIай госфилармоне зал. 15.00. Берий халкъа филармоне концертни сезон хьеллара хетаь торжественни заседани.

В. И. Ленина цIерагIа ДК. 19.00. 30-нел тIехбаьннарашта лаьрхIа салаIара сайре.

Н. К. Крупскаяй цIерагIа ДК. 11.00. Барзкъа хьадаккхеи тегеи Iомавеш йола курсаш. 14.00. «Къона краевед» яха клуб. 15.00. «Къона ленинец» яха берий кинотеатр. «100 дийнахьа лаьттача тIемай доакъашхой» яха беседа. 15.00. Гитаристий кружок.

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 12.00. Книжкай выставкера обзор-беседа. «Книжка знаней хьаст». 13.00. Игротека.

Просвещене болхлой ЦIа. 10.00. «Ца мелар вахара норма» яха лектори. «Корта бохабеча маларахи наркоманехи хулаш дола экономически зе» яха беседа. 18.00. «Кагирхойи искусствои» яха театр дезарий клуб.

«Красный молот» завода ДК. 9.00. Барзкъа хьадаккхеи тегеи Iомалуш да». 10.00. Берий бальни халхарий кружоко хьех. 13.00. «Кружевница» яха клуб. 16.30. «Майра, кадай, таькара бараш» яха игротека. 18.30. Кагирхойи салаIара сайре.

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк. 11.00. Республика юртарча районни сборни командашта юкъера яйгача атлетиках йола кросс.

Редактор **О. Б. ГАДАБОРШЕВ.**

ТЕЛЕВИДЕНИ

14 НОЯБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — «Доаркеи Iуи». Iилма-довзийтара фильм.
8.45 — «Смеричка» яхача ансамблеи УССР заслуженни артиста Н. Яремчукеи концерт.
9.15 — «ХIана, сендухьа». Берашта йола передача.
9.45 — «Визит к Минотавру». Художественни фильма премьера. 5-гIа сери.
11.00 — Дай-ноаной ди — шоатта. В. И. Ленина цIерагIча советски берий фонда балхах.
12.30 — «СелаIад» яхача халкъа творчества телепрограммай дунен халкъашта юкъера фестиваль. «Дьявол спрятался в смычке». (Венгри).
13.05 — «Массанена а хIаранена а».
13.35 — Р. Паулса вокальни цикл. Ригера передача.
14.05 — «ДоттагIал». Телевизионни журнал.
14.30, 19.40 — «Кердадараш».
14.40 — «Дрессировщики» Берашта телевизионни короткометражни художественни фильма премьера.
14.55 — «Дийна Iалам».
15.55 — «Призвани». Телевизионни журнал.
16.40 — Коломенске Ерригсоюзни фольклорни цIей.
17.45 — Академикаца Б. Рыбаковаца вIашагIхетар.
18.50 — Шахматех дунен чемпионат.
18.55 — Мультфильмаш: «Маьлха зIи», «Зрий арара Iам», «Седкъий фаьлг», «Ходжа Наседдин» (Узбекистан).
19.45 — «Визит к Минотавру». Художественни фильм. 5-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройкан прожектор.
21.50 — ДIалоих Шостаковича цIерагIча паччахьалкхен квартето.
22.00 — Фу? Мичахьа? Маца?». Телевикторина. СССР — НРБ командай вIашагIхетар. 2-гIа выпуск. Софера трансляци. Йистедаьлча — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Везар, хьамсарвар, цаI мара воацар». Художественни фильм.
9.25 — Ритмически гимнастика.
9.55 — «Iуйрийнара почта». Музыкальни передача.
10.25 — Дунен художественни культура. «Б. М. Кустодиев. Каькаташи дагаахари». 1-гIа передача.
11.10 — «Ший вар наькъарна юкъе, наькъвар шийчарна юкъе». Художественни фильм.
12.45 — Мультфильмаш: «Дядя Миша», «Хьажал мишта хегавенна ва», «Вай неш Михаэла».
13.15 — М. Глинка цIерагIча Мински музыкальни училища «Медуница» яхача фольклорни ансамбла концерт.
13.35 — Спорта личности.
14.10 — Шо хьех опереттас.
15.05 — Г. Гауптман — «Малх чубизалехьа». Союза ССР Паччахьалкхен академически зIамигача театра фильм-спектакль.
17.50 — «Нохч-ГIалгIайчен кIира».
18.00 — Кхоана Юрт а боахамеи агропромышленни комплекса продукци чакхйоахача промышленностеи болхлой Ди.
18.25 — Социалистически яхье хьалхабаьннарашта лаьрхIа концерт (гIалгIай меттала).
19.00 — Футбол. СССР чемпионат. «Торпедо» — «Арарат». 2-гIа тайм.
19.45 — Ерригоссийски конкурса лауреата В. Готовцевай выступлени.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «Дошо канаш». Мультфильм.
20.15 — Реклама.
20.20 — Хоккей. СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Крылья Советов». 3-гIа период.

21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройкан прожектор.
21.50 — «Дошоча лоаман къайле». Художественни фильм.

15 НОЯБРЬ

ЮРТА БОАХАМЕИ АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКСА ПРОДУКЦИ ЧАКХИОАХАЧА ПРОМЫШЛЕННОСТЕИ БОЛХЛОЙ ДИ

I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.30 — Ритмически гимнастика.
9.15 — «Спортлото» тираж.
9.30 — «Будильник».
10.00 — «Аз гIуланх ду Советски Союза!»
11.00 — «Iуйрийнара почта». Музыкальни программа.
11.30 — «Никъберий клуб».
12.30 — «Ашарий киоси».
13.00 — «Юртара сахьат».
14.00 — «УнахцIено». СССР Е. И. Чазова пресс-конференци.
14.45 — «Автопортрет знзаща». Телевизионни документальни фильма премьера.
15.00, 20.05 — «Кердадараш».
15.05 — «Ираз хилда хьа, лаьтта». Ашарий программа.
16.40 — «Фаьлг болча хьоашалгIа». «Золушка» (1947).
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
18.45 — Мультфильмаш: «Топпара фаьлг» (Узбекистан).
18.55 — Поэзе минуташ.
19.00 — Футбол. СССР чемпионат. «Спартак» — «Динамо» (Тбилиси). 2-гIа тайм.
19.45 — Шахматех дунен чемпионате.
20.10 — Киноафиша.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройкан прожектор.
21.50 — «Чархаш тIара кафе». Телевизионни документальни фильма премьера.
22.00 — «Фу? Мичахьа? Маца?» Телевикторина. СССР — НРБ командай вIашагIхетар. 3-гIа выпуск. Финал. Софера трансляци. Йистедаьлча — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарядка е дIаоттаI»
8.20 — «Аьшкан зIиргаш». Документальни фильм.
9.35 — Дунен музыкальни культура ганзера. Г. Свиридов.
10.30 — Омски студе телевидене программа.
11.30 — «Илли доакха кха». Киевера передача.
12.30 — Концертни студе Останкино СПТУ выпускникашца вIашагIхетар.
14.00 — «СелаIад» яхача халкъа творчества телепрограммай дунен халкъашта юкъера фестиваль. «Дьявол спрятался в смычке» (Венгри).
14.35 — Мехка къаман театрий фестиваль. «Чукоккала». Латвийски ССР Ленински комсомола цIерагIча Паччахьалкхен къоноча хьажархочун театра фильм-спектакль.
16.15 — Советски искусства оагIонаш. «Литературен театри». 9-гIа фильм.
17.15 — ФутболагIа йола СССР чемпионат. «Днепр» — «Динамо» (Минск). 2-гIа тайм.
18.00 — «Спартак» — «Динамо» (Тбилиси). 1-гIа тайм.
18.45 — «Фестивалаш, конкурсаш, концерташ» яхача передачаца концертни тIатохар. Г. Мольер — № 1 йола симфони, ре мажор.
19.50 — «Ше волча хьакхачар». Iилма-довзийтара фильма премьера.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!» «Сакъердаме гном».
20.15 — ДIалоих РСФСР халкъа артиста Ю. Марусина.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройкан прожектор.
21.50 — «Каракумски репортаж». Художественни фильм.
23.10 — «Кердадараш».

ХIАНЗ ФУ ДЕРГДА?

БЕЛАМЕ ДУВЦАР

— Новкъост бригадир, цхьа докха доаца хIама хатта мегаргдарий аз хьога?

— Хьона хаций зIамига а доккха а хаттараш Iуйрийнарча планерке къестадеш долга. Хьо хиннавеций планерке?

— Сайна бокъонца бакъдар халцца, духтIа ца вала лаьрхIадар аз.

— Новкъост, фу духтIавалар да Iа дувцар? Менна-м вац хьо?

— Малар да са керттера моастагIа. Аз дувцар кхыькхе да.

— Хьадувцал сихагIа. Хьоца талбаш етташ латта мукъавац со. Коллективана кулгал ца дича валац со. Фуд хьона хиннар?

— Сона-м хIама хиннадац, бригадах дувцаргдар аз. Гой хьона, дIа юртбоахама техника лоаттаеча кхоаленна кIал хаьнарваьнна улла кхо зIамсаг. Сона хетачогIа, уж-м салаIа балха ухаш нах ба. Фу нах ба уж?

— Хьай тахан де дезар ховш вий хьо, ва новкъост? Ва. ДIа бе йола инструмент, кхычарна масал долаш къа а хьега.

— ТIакхха цу кхаьнне гойтар фу масал да?

— Даим хьай хьежа па везача хьежаш оамал йолаш ва хьо. Гой хьона, дIа пенах хьалтеха доалла плакат. Фуд цу тIа яздаьр? Деша хой хьона? ХIара балха минот лорае! ХIаьта хьо хIама ца деш, баге етташ латта кхо минот яьннай. Цул совгIа, сога а хIама дайтац Iа. Из хьай алапена Iаткъаргдолга ховш вий хьо.

— Цу кхаь минута де доагIар ца деш Iергвац со, новкъост бригадир. ХIаьта хIанз хьаалал фу деш багIа уж Iийне хайша, дIаьхача ахкан дийнахьа балхах кулг ца тохаш, доминох ловзаш.

— Ай, хьога хаьттача-м малхага баттийта беза-кх цар шоаш. Iнмеца ма йий ара, цIи хьал ца, согаш худар кхехкаде мегаргдолаш. Кхыметтел хьазилгаш а цхьаццанахьа хьула ма деннадий, сов йIайха йолаш. ХIаьта хьо-м кхычарех цхьаккха дог лазаш вац. Къоначар йоакхо е ма езий.

— Фу йоакхо я Iа ювцар? Со-м уж малаш-б ха мара мича воалл. Спортсменаш бий-те уж? Селхан царех цхьанне ши пунт хула аьшк цхьан бе ловзаеш яйнай сона. ДIатIахьежача наьрташ мо нах ба уж. ЦаI да-кх тамаш йолаш: малагIча гIулакха кхест уж укхаза?

— Доккха доацаш хаттар да яхацарий Iайха дер. ХьагучогIа, питаме саг хиннав хьо. Къонахчоа хьашт долаш хIамаш дац Iа хеттараш. Волле, болх бе, къахьегама овсарле лакхъе. Цар хьона новкъарле йой, сох бехк боаккхаргба Iа. Доминох ловз, яхий, Iа уж, ловча, ловзийта. Из цар гIулакх да. ХIаьта хьо балха ха йоаеш, баге етташ латт. Уж шоай таккалча, хьо укх дунен тIа ва-вац ца ховш хайша багIа.

— ХIаьта а бакъдар ха ловра сона. Малаш-б уж?

— Фу бала ба, воше, Iа царга бахьар. Кагий нах ба уж кхийтарий хьо? КIантий ба-кх!

— ТIаккха малагIа зурма локхаш ба уж кIантий вай бригаде? Цар бе карташи доминоши мара кхы хIама мича гу сона.

— Ма телха а телхаб нах. Хье ма варра прокурор вах хьо. Из дIа цIе коч ювхар гой хьона? Механизатор ва из, завсклад волча Бийсолта воI. ШоллагIвар, йIаьха мосаш яр, слесарь ва аьнна дIазваь ва. Из керттерча бухгалтера Хьамида паI мара воаца воI ва. Юкъера школа йистеьккхача, баьхкаб уж вай бригаде. Дика кIантий ба-их, гIар-тата доацаш. Хьога хIама аьннадий цар? Хьаалал.

— Аьннадац даьра сога-м. Сов «дика» болаш, балхах кулг тоха а ма башац. ЦаI да-кх тамаш йолаш: вай совхоза кассера фу даьд аьнна алапи ийду цар?

— Зокх болаш саг ва-кх хьо. Хьох ца вийлача, кхы сенах веларгва а ма хац сона. Из дIара цIе коч ювхар гой хьона?

— Гу.

— Из завсклад волча Бийсолта воI ва. ХIаьта из йIаьха мосаш яр керттерча бухгалтера воI ва. Кхийтарий хьо?

— Кхийтар.

— Волле тIаккха, болх бе. Къонахчо дувца тоам доаца къамаьл да Iа дер.

— Из кхоалагIвар малав? Цох хIама мича оал Iа.

— Цо фу даьд хьона? Милице дIачувала-м валлац хьо из?

— Валлац даьра со-м.

— Фу доалл хьа цунга?

— ХIама даллац.

— Хьсна халахетар даьдий цо?

— Даьдац.

— ТIаккха витал из.

— ХIаьта а из малав ха ловра сона.

— Из а слесарь ва. Са зIамагIвола воша ва. Гой хьона, тха меражаш цхьатарра йола.

— ЦаI шоллагIчох къоасталургйоацаш я. ХIаьта а из бригаде фу деш ва ха безам бар са.

— ХIамах кхетаргволаш саг вац-кх хьо. Школе деша вагIача хана ши чеи букътIехьашкеи йизза «шиаш» яьха хургья-кх Iа. Следователь ва хьо? Е де хIама доацаш висав хьо?

— ХIаьта а уж кхо саг фу деш ва хьаалал сога.

— БIарггаш дайна ва хьо? СалоIаш ба-кх, дуне дуаш а ба, кIеззига садаккха йиш еций цар?

— Уж-м даим а салоIаш ба, деш хIама долаш а бац. Фу бахьан долаш тел царна алапи?

БIаьзза ма аьннадий аз хьога царех хIаравар малав. Со-м кIаьдвеннав из хьога дIадувца.

— Болх маца бергба цар?

— КIеззига сатоха. Цхьаши бутт баьлча эскаре гIулакх де дIагIоргба уж. Цига-м ялх сахьат даьлча хьалгIетта безаргба цар. БIарччача дийнахьа ала безаргба. Вай ерриге бригада гIоргья уж накъабаха.

— Тамаш я-кх уж сихха бригадера мукъабалийта безаш ца хуле. Коллективни подрядага довлаш ма дий вай. Ер да хьакимаша кIал кулг яздаь приказ. Болх па баьчоа алапи язде йиш яц. Кхийтарий хьо, новкъост бригадир.

— Даьллахьий, ма халахетар хургда-кх завсклад волча Бийсолтана, керттерча бухгалтера Хьамидана. Мича балха оттабергба цар шоай къонгаш?

ГАНИЖЕВ Башир.

ТЕАТРЕ ПРЕМЬЕРА

Укх деношка В. Розова «Кабанчик» яхача пьесагIа оттаьйча спектакла премьера хилар М. Ю. Лермонтова цIерагIча драматически театре. Цу драма сюжет укх тайпара я: школьник Алеша из бакъдар лаха гIерт хала ха тIаэттача хана. Массане лоархIаш а городе дика вовзаш а, вола цун да кхааш нийдаь гучаваьннав. Цу хьакъехьа следстви еш латт. ХургIйолаш я суд.

Из истори а Алешай кхел а тайп-тайпара кхетаю спектакла кхыча турпалаша.

Спектакль оттаьяй ленинградски режиссера И. Пекера. Цига ролаш ловзаю РСФСР заслуженни артиста Н. Жирнова, Нохч-ГIалгIай АССР халкъа артистка М. Слуцкаяс, НГIАССР заслуженни артиста С. Хомске, артисташа И. Бабича, М. Башлакова, кхычар.

К. МУСЛИЕВ.

МАЛАВ ЯЬ ТIА ВАГIАР?

ФЕЛЬЕТОН

— Со бIарахьежжаше тIап аьнна сацайоал-их хьона, — яхаш сихагIа сона из истори хьадувца гIерташ вар кхай тIара воагIа Темаркъа.

— Фий из сецар? — хетт аз.

— Трактор я-кх.

— Сабардел. Саца йиш йоацаш яр из?

— Мишта сабарде? ЛадувгIа Iа дIахо. Фу даьд цунна? Хаьттар аз тIера Iоваьннача механизаторага.

— «Че» лазаьлнай, — аьлар цо сога.

— «Че» лазаяьлча ишта соц?

— «Голаш» дIалаьцача ца сецача яргйий из?

— «Голаш» дIа хIана лоац? — хетт аз. ХIаьта духтIаваланза со Iергвоацалга а хайна:

— Теми, вIалла фуаш кхерзадий Iа? — хаьттар цо сога. бIарган тIа Iочуяха кий хьал а тетта.

— Хайра сона из беташ бара тIера саг волга.

— Кхерзад, хIана кхарзац фуаш? — ях аз.

— Сенца кхорз Iа? — аьлар цо, говза бIарг тоIа а баь.

— Маша, махьара, генарий даьттаца, хIаьта из ца хилча лумеца кхорз-их, — ях аз, из фу ала гIерт а ца ховш.

— Бакълув, — аьнна пIелг урагIбахийтар механизатора. — Фуаш моллагIча даьттаца кхарза йиш я. Бакъда, моторащ «кхарза» йиш яц моллагIча мехкдаьттаца. ХIара шоай къастъкъаьстача маркех йолча тракторий, комбайний, кхыча техника моторий шошоай мехкдаьтташ да. ЛаьрхIа дар а ца доттащ, кхыдар деттача лазаювл цар «четаш». Тайп-тайпара «диллаш» лац цар керо.

— ТIаккха Iа хьай трактора мотора чу еттар малагIа «дилла» я?

— Из «яь тIа вагIачунга» хоаттаргда Iа. Цо хьаеннар мара Iочуйотта йиш мичай тха. Аз дизельни даьтта чухийцадар укх чу, кхы де хIама а доацаш.

Из сихха сога хьа а аьнна, кабина чу а хайна, мотор лоталой хьежаш дукха ваьгIар из. ХIама хилансар.

ДIа дехьа хьажкIаш хьокхача сеца латтар «Херсонец» яха ши комбайн. Уж а сайца хиннаяр кхыдола даьтта мотораштa чу доттарах.

Заправке вода со.

— Нийса венавий со хьо волча? — хетт аз заправщикага. — Хьо вий «яь тIа вагIар».

Велавелар заправщик, аз бегаш бу мотташ. ТIаккха:

— Хьо вий механизатораштa хьарцахьа мехкдаьтташ а телаш, царга моторащ телхадайтар? — аз аьлча, бос хувцабелар цун.

— Сайга дола даьтта дIаделча со ваьннав, сона сенах хов цар из мичахьа детт? — аьнна из а цIенвелар.

Юххера а ерригача совхозий кхашка го а баьха, Назрановски РАПО кхаьчар со. Корта хьа а лаьца уйлашка ваха вагIар ший кабинете РАПО председатела заместитель Аушев Къамболат.

— Малаев укх чу «яь тIа вагIар»? — аз аьлча, вIаштIехьвий-хьогI ер аьлча, сана сона кIирвенна бIарахьежар из.

Цу ханна «зIур-р-р» аьнна телефон Iаьхар.

— Новкъост Аушев, хьо варий Грозне заказ даьр? — яхаш телефонистка оаз хьахоз сона.

— Вар, вар, хIанз мукъа...

Цу ханна Грознера оаз юкъейийкхар:

— Республика Госагропрома мехкдаьтта продуктай отдела начальника Вахидова ладувгI, — аьлар трубка чу. — Хьо малав?

— Со ва Назрановски РАПО-ра Аушев, — аьлар Къамболата.

— Воай! КIордадаьдеций хьона телефонаш етта, — аьнна велавелар Вахидов.

— КIорда-м лаьдар ср. ХIаьта а саготденнача саго дер да-их аз леладер. ВIалла «сердал» яьннайий цу гIулакха хьакъехьа?

— Телеграмма а енна, Москвас фу оал хьежаш укхаза вагIа-кх со а, — аьлар Вахидовс.

Аушева гIулакха сов сагота воацачоа тара яр цун оаз.

Уж телефонаца къамаьл деш боахкаш, истола тIа саьнга улла цхьа каьхат лаьцар са бIарго. Из дар РАПО начальника А. Газдиева республика Госагропрома председатела заместителга нов. Маличага яздаь письмо. Дерриге а дагадагIац сона из. Цхьабакъда, керттера чулоацам укх тайпара бар цун: укх шера кхоалагIча квартале тхона планагIа доагIача «М-10 Г-2» маркех долча даьттах 21 тонн мара еннаяц тхона, йоахар цу тIа. Из эшачох 45 процент мара дац. ХIаьта дерригача шера тхона доагIача 65 тонн нигролах хIанз а 20 тонн мара еннаяц. Хьа ца луш дитад III квартале деннача 700 тонн бензинаца доагIаш дола 19 тонн автол, 25 тонн нигрол, 10 тонн солидол. Хьажа цу гIулакхага, оарцагIдовла, йохаеш, йоаеш латт оаха тхоай техника, доккха зе хулаш латт кхашкара балхаш ханнахьа чакхдаха йиш йоацаш, яхаш Iоделх письмо.

Из дехар да хIанз Аушева телефонаца дер а.

— ХIама хулаш дац, меттахьа йоалаш яц чарх, — аьлар цо трубка Iо а йилла. — Сона-м хац, укхаза фу дергда. Лоалахошка а го баьккхаб. Уж а бац тхона гIо де таро йолаш.

Иштта хайра сона «яй» мичахьа ба. Бакъда, бокъонца «цу тIа вагIар» малав ховш дац: вай вийца Вахидов ва, е цигарча снабжене отдела начальник А. Аверин ва, е кхывар ва.

Иштта яз а яь, редакце дIа ца луш йитар аз ер фельетон, аьнна юха а волавелар Темаркъа. ХIана аьлча, йоахар цо, IV квартале тоадала, хувцадала мег гIулакх, аьнна моттар сона. Укх деношка юха чуэттар со РАПО. ХIаьта мо корта а лаьца вагIар Аушев.

Хувцаденна хIама дацар. Хьалха санна Iо-хьал ухийт каьхаташ, цахаддаш етт телефонаш, эша мехдаьтта лахар дIа-хьа ухийт нах.

Бюрократизм совсаш йоагIа РАПО-неи Госагропромаи юкъерча цу зIамигача наькъа такилга тIа. ХIанзе из йоха ца йой, доккха зе дала мегаш да. ФуннагIа даь а лаха веза «яь тIа вагIар», аьнна дIавахар Темаркъа.

М. ЗАНГИЕВ.

ХЬАМСАРА НОВКЪОСТИЙ!

ДIАХЬОШ ДА 1988 ШЕРА

«СЕРДАЛО»

ГАЗЕТ ЯЗДАЙТАЛГА

Газет язду «Союзпечата» ерригача отделенешкеи агентствашкеи, предприятешкарча, учрежденешкарча, организацешкарча общественни уполномоченнеша.

Шера газет яздайтара мах 4 соми 8 кепиги ба. Из кхо ца деш, кхоаненга дехкаш тIехьа а ца доахаш, ханнахьа «Сердало» яздайта шоашта!

РАДИО

14 НОЯБРЬ

6.40 — «Юртара вахар» (нохчий меттала).
6.55 — Передачай программа.
6.59—7.00 — Объявлени. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 — Объявленеш.
10.15 — 10.40 — Концерт.
11.00 — «Къонал».
11.30 — 12.00 — Литературни Нохч-ГIалгIайче.
12.40 — «Сатирически микрофон» (гIалгIай меттала).
13.00 — 13.15 — «Кердача тайпара болх бе а уйла е а еза» (нохчий меттала).
15.15 — Ленински комсомола республикански преме лауреата Шахбулатов Аднана произведенешкара.
16.00 — «Бригадни подряд болх беш я».
16.15 — 17.00 — «Кавказа Iуйренаш» яха радиожурнал.
18.00 — 19.00 — «Музыкальни почта».

УКВ

19.00 — Бегий иллеши хьалхараш.
19.44 — Моттигерча авторий вальсаш.

15 НОЯБРЬ

ЮРТА БОАХАМЕИ АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКСА ПРОДУКЦИ ЧАКХИОАХАЧА ПРОМЫШЛЕННОСТЕИ БОЛХЛОЙ ДИ

7.15 — Республикански газетий обзор.
7.30 — Передачай программа.
7.35 — 7.40 — Объявленеш.
8.25 — 9.00 — «Шоана дукха еза ашараш».
11.20 — 12.00 — Юрта боахамеи Агропромышленни комплекса продукци чакхйоахача промышленностеи болхлой Денна хетаь цIей дездара программа.
15.15 — 15.30 — «Ца малар — вахара хьисап» (нохчий меттала).
16.00 — «Школьни глобус». Хаоттам.
16.30 — 17.00 — «Къона смена» (нохчий меттала).
18.00 — 19.00 — Иллеца доттагIал долчарна лаьрхIа концерт.

УКВ

19.00 — Иллеш, ашараш, халхараш.
19.29 — ДIалоих I. Усманова.

Хаоттам

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш. Iуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбузехьара секунде 2—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 6—11. Грозне 9—11 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоанеи ломмеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана —1 +4, дийнахьа +6 +11 градус йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; оехтоккхана секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; кисьмой — 2-85-64; машинопиская бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05411. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3863.